

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAZSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT ARXITEKTURA–QURILISH INSTITUTI
ARXITEKTURA FAKUL'TETI
«SHaharsozlik va landshaft Arxitekturası» kafedrası

5341000 - "Qishloq hududlarini Arxitektura loyihaviy tashkil etish" yo'nalishi
bo'ycha
bakalavr diplom ishining

TUSHUNTIRISH XATI

Mavzu: Andijon viloyati Shahrixon tumani jamoat markazi
rekonstruksiya loyihasi

Bitiruvchi: Sotvoldiyev Baxtiyor Ikromjon o'g'li

Rahbar: Talipov Moxirjon Agzamovich

Toshkent 2017

TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH INSTITUTI
Arxitektura fakulteti _____yo'nalishi

_____guruhi

«TASDIQLAYMAN»

«Shaharsozlik va landsaft
Arxitekturasini»
kafedrasini mudiri

«____» _____ 20__ yil

**Diplom ishi bo'yicha
T O P S H I R I Q**

BITIRUVCHI _____
(F.I.SH.)

1. Diplom ishi mavzusi: _____

«____» _____ 20__ yildagi № _____ buyruq bilan tasdiqlangan

2. Topshirish muddati «____» _____ 20__ y.

3. Tushuntirish xati tarkibi (asosiy bo'limlar):

- Arxitekturaviy - rejalashtirish
- Obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish
- Hududni muxandislik tashkil etish va transport
- Hayot faoliyati va mexnat xavfsizligi
- Ilovalar
- Adabiyotlar

4. Grafik material ro'yxati (majburiy chizmalar va masshtab ko'rsatilishi bilan) _____

(davomi)

5. Diplom ishi bo'yicha konsul'tantlar

№	Bo'lim	Konsul'tant- o'qituvchi F.I.SH.	Imzo, sana	
			Topshiriq berildi	Topshiriq bajarildi
1.	Arxitekturaviy rejalashtirish			
2.	Obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish			
3.	Hududni muxandislik tashkil etish va transport			
4.	Hayot faoliyati va mehnat xavfsizligi			

6. Diplom ishini bajarish rejasi

№	Diplom ishi bosqichlarining nomi	Bajarish muddati*	Tekshiruvda n o'tganlik belgisi
1.	Arxitekturaviy - rejalashtirish		
2.	Obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish		
3.	Hududni muxandislik tashkil etish va transport		
4.	Hayot faoliyati va mehnat xavfsizligi		

* - Bo'limlarni bajarish muddatlari maslahatchilar tomonidan belgilanadi

Diplom ishi rahbari _____
(imzo)

Bitiruvchi _____

M U N D A R I J A

1. KIRISH.....	5
2. ASOSIY QISM	
1. Me'moriy rejaviy yechim.....	11
1.1. Andijon viloyati tarixi.....	12
1.2. Shahrixon tumani haqida malumot	13
1.3. Tumanning bugungi holati va loyihaviy taklif.	14
1.4. Loyihani funksional zonashtirish.....	17
1.5. Loyihaviy yechim.....	18
2. Obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish.....	21
2.1 Landshaft arxitekturasini atamasi.....	22
2.2. Qishloq aholi joylarining markazi rekonstruksiya.....	25
2.3. Loyihaviy taklifda ko'kalamzor hudud.....	27
3. Hududni muxandislik tashkil etish va transport.....	30
3.1. Shaharsozlikda transport va muhandislik tarmoqlarini tutgan o'rni.....	31
3.2. Avtomobillar va boshqa transport vositalariga xizmat ko'rsatish bo'yicha inshootlar va korxonalar.....	34
3.3. Muxandislik tarmoqlarining joylashuvi	35
3.4. Shahrixon tumanining mavjud ko'cha yo'l tarmog'i va unda loyihalangan transport va muhandislik tarmoqlari.....	38
4. Hayot faoliyati va mehnat xavfsizligi.....	41
4.1. Hayot faoliyati xavfsizligining bugungi kundagi qurilish sohasidagi ahamiyati, maqsadi va vazifalari.	42
4.2. Qurilishda mehnat sanitariyasi va gigienasi.	42
4.3. Qurilish jarayonlarida mehnat xavfsizligi.	44
4.4. Yolg'in xavfsizligi.....	46
3. XULOSA	49
4. ADABIYOTLAR.....	50
5. ILOVA.....	52

KIRISH

Zamonaviy Shaharni loyixalashda injenerlik masalalari muhim ahamiyatga egadir. Injenerlik obodonlashtirish shaharsozlik ishlarining kata qismini tashkil qiladi. Shaharning bosh rejasini loyihalashda shahar hududini injenerlik tayyorlash va obodonlashtirish bo'yicha juda ko'p va o'ta muhim masalalar ko'ndalang bo'ladi, bular: vertikal rejalash va tashqi suvlarni qochirish; jarliklar, ko'chkili, suv bosadigan va botqoqli joylarni o'zlashtirish va obodonlashtirish, quruq-issiq mintaqalarda joylashgan shahar hududini suv bilan ta'minlash va sug'orish, zilzilaviy va doimiy muzliklar bilan qoplangan tumanlarni shahar qurilishi uchun o'zlashtirish; transport va piyodalar yo'llarini, avtomobil to'xtash joylari va xo'jalik maydonlarini joylashtirish; ko'kalamzorlar, dekarativ va sport ahamiyatiga ega kichik suv inshootlarini barpo etish; daryo va suv omborlari qirg'oqlarini obodonlashtirish; sport inshootlarini va kichik me'moriy shakllarni qurish; ko'chalar, maydonlar va shaharning boshqa joylarini sun'iy yoritish; yer osti kommunikatsiya tarmog'i va shaharni sun'iy sug'orish tizimini yaratish, shaharni sanitar – tozalash, bundan tashqari, kata va yirik shaharlarda aholini shovqindan saqlash maqsadida havo bassenini toza saqlash masalalaridir.

Kelajak shaharlarini bunyod etish ishi katta ilmiy bashoratni talab etadi. Boshqa sohalarda bolgani kabi shaharsozlikda ham har gal ishni boshidan, qaytadan boshlash imkoniyati yo'q. Tarixiy va zamonaviy tajribaning har bir qimmatli tomonlaridan foydalanish lozim.

O'tmishdagi ko'pgina g'oyalar ularning mualliflaridan keyin bir necha yuz yillar ko'proq umr ko'rmoqda, kelajak avlodlarga ularni qimmatiga yarasha baholashadi.

Shaharsozlik keng mazmunga ega tushuncha. U ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirish bilan bog'liq bo'lgan aholi turmush tarzi bilan aloqador bo'lgan turar-joylarni yaratish masalalarini ham o'z ichiga oladi.

Shahrsozlik – aholi yashash joylari va aholini joylashtirish tizimining urbanizatsiyalashgan muhiti shakllanishida kompleks va ko'p tomonlama ishlab chiquvchi jarayon hisoblanadi. Shaharsozlik faoliyatining obyektiga rejaviy

hududlar va aholi punktlari, va shahar hududining boshqa rejalashtirish elementlari kiradi.

Shahar – bu bir-birlari bilan bog'liq bo'lgan turli xil korxona va zavodlar majmuasidan iborat. Har kuni shahar minglab tonna xom ashyo va oziq-ovqatlar iste'mol qiladi, minglab tonna sanoat va boshqa chiqindilarni chiqaradi. Shahar – bu qudratli muhandislik xo'jaligi. Bu yuzlab km suv o'tkazgich quvurlari, elektr quvvati bilan ta'minlash, qozonxonalar, oqava suvlarini tozalash inshootlari. Shahar – bu moddiy va ma'naviy madaniyat durdonalari yaratilib kelingan taraqqiyot o'chog'idir. Boshqacha qilib aytganda, “Shahar” tushunchasi hayotimiz hamda bizni o'rab turgan dunyoning hamma tomonlarini o'zida aks ettiruvchi juda ko'p belgilarni qamrab oladi.

Shu bilan bir qatorda, hozirgi zamon shaharining biror-bir voqeligi o'z-o'zicha mavjud emas, balki butun boshqa narsalar bilan ajralmaydigan bir butunlikni tashkil etadi. Shahar o'zining ko'p qirrali bo'lishiga qaramay, oldimizda butun bir hayotiy organism sifatida namoyon bo'ladi. Shahar organizmi qanday tuzilganligini va unda arxitekturaga nima aloqador ekanligini har bir me'mor tushunishi lozim.

Yangi shahar uchun hudud tumanni rejalashtirish materiallari asosida tanlanadi. Bunda qurilish uchun tanlanayotgan hudud quyidagilarga ega bo'lishi kerak:

- shaharning kelajakda kengayishi imkoniyatlarini hisobga olib qurilishning barcha turlarini joylashtirishga yetadigan o'lchamga;
- sanoat, turar-joy va jamoat binolarini qurishda hamda qimmatli muhandislik ishlarisiz ko'kalamzorlashga imkon beradigan tabiiy sharoitlarga;
- shaharning tegishli qismlarini temir yo'i va avtomobil tarmog'iga qulay qo'shilishini hisobga olgan holda shaharning turli funksional qismlarini maqsadga muvofiq holda joylashtirish uchun qulay sharoitlarga yetarlicha energiya va suv ta'minoti manbalariga ega bo'lishi lozim.

Shahar tarxi loyihasi kelajak qurilish hududini shaharsozlik tadqiq qilishga asoslangandir. Bunda bu hududda quyidagi tadqiqotlarni o'z ichiga olgan tahlil o'tkaziladi:

— *tabiiy-iqlimiy* — harorat, insolatsiya, namlik va shamol rejimini, landshaft va relyef, suv havzalari va o'rmon massivlarini turli shakllarida baholash; zamin va o'simliklarning tuproq sharoitlarini baholash;

— *tabiiy landshaftni baholash* — hududni topografik o'rganish, relyef shakllari gidrogeologik va gidrologik rejim, geologik tuzilish va tuproqlarning ko'tarish qobiliyati, suv toshadigan va yer osti suvlari ko'tariladigan maydonlar, erroziya va jarlik hosil bo'lishi va boshqa aniqlashtirilgan tavsiflar bilan muhandis-qurilishni baholash;

— *hududni ma'muriy-landshaft o'rganish* - bu shaharni va uning me'moriy ansambllarining me'moriy-tarxiy kompozitsiyasini yaratish uchun lozim. Bunda joyning perspektivalari va bo'lajak imoratlar panoramalarif asosiy ko'rinish nuqtalari aniqlanadi, landshaftning turli xil elementlari, ko'kalamzor, suv va ochiq hududlarning muvofiqligi tahlil qilinadi.

Tabiiy-iqlimiy omillar. Ma'lum bir hududda ko'p yillnr davomida kuzatilgan va ushbn yer qoplamasiga (tuproqni)» nstki qatlami, suv, o'simliklari va boshqalar) bog'liq bo'lgan ob-havoning yil mobaynidagi qonuniy jarayonlari umumiy qilib *iqlim* deyiladi.

Yerning quyosh atrofida o'zgaruvchan aylanish o'qi bilan aylanishi yil davomida yerning har xil hududlarida yorug'likning har xil tarqalishiga olib keladi.

Yerning radiatsiya orqali qabul qiladigan quyosh energiyasi miqdori quyoshning kun davomida balandligi, nurlarining tushish burchagi, kenglik, nurlanish davomiyligi, dengiz sathining balandligi va atmosfera sharoitidan kelib chiqib aniqlanadi.

Quyosh energiyasi atmosferadan o'tish jarayonida tarqaladi va yutiladi, bu esa yerning radiatsiyasini ancha kuchsizlantiradi.

Shahar muhitining issiqlik rejimi to'g'ridan-to'g'ri nurlanish va tarqalgan nurlarning aks ettirgan radiatsiyasidan, shuningdek, havo haroratidan tashkil

topadi. Issiq iqlimli hududlarda shaharsozlik amaliyotida to'g'ridan-to'g'ri radiatsiyaga shahar muhitiga ko'proq doimiy ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida katta ahamiyat beriladi. Rejalashtirish vositalari yordamida issiqlik darajasini birmuncha yumshatish mumkin (suv, soya berish, hududniko'kalamzorlashtirish bilan).

Boshqa tomondan yer yuzasi havoga issiqlikni qaytarish xususiyatiga ega. Dengiz va quruqlik haroratlari bir xil emas bundan tashqari quruqlik yuzasining qizishi ham harxil: ba'zi joylarda dalalar, yaylovlar, ekinzorlar, boshqa joylar o'rmonlar va botqoqliklar, sahrolar mavjud. O'simlik qoplamasi yerni issiqlik ajratib chiqarishdan asraydi. Bundan tashqari o'simliklar suvni bug'lantiradi va bunga ham issiqlik energiyasi sarflanadi. Natijada o'simlik bilan qoplangan yerlar kunduz kamroq qiziydi. Kunduzgi vaqtda, ayniqsa yozda yer yuzasi qattiq qiziydi, kechasi esa yetarli darajada soviydi.

Harorat rejimi radiatsiya balansi bilan uzviy bog'liqdir. Kunlik va yillik o'zgarishlardan qat'iy nazar, shaharlarda havoning o'rtacha harorati, cho'llardan tashqari, qishloq hududlaridan balandroq. Shaharlarda qishloqlarga nisbatan olganda balandroq akkumulatsiyalash - issiqlik balansi kuzatiladi. Granit qabul, qilgan issiqlikning ma'lum foizini yutsa, torf va yaproqlar issiqlikning katta qismini atrof muhitga beradi. Toshli devorlar, yo'l qoplamalari maysalar issiqligidan ancha yuqori bo'lgan issiqlikni o'zida saqlaydi.

Shaharlarda haroratning balandligi sababi shundaki, uning tutun gumbazi yer yuzidan qaytgan radiatsiasini ushlab qoladi; tosh va asfaltli ko'chalar issiqlikni yig'adi; havoning quruqligi bug'lanish natijasida o'rtacha issiqlik sarfini kamaytiradi. Inson organizmiga issiqlik ta'sirini shaharda yer yuzining qaytarisli xususiyati ham ko'rsatadi, shuningdek binolar devori materiali va inson bilan binoning o'zaro joylashishi ham ta'sir ko'rsatadi.

Shaharni loyihalash va qurishda ularning hududini shunday taqsimlashadiki, shahar qurilmalari ochiq muhitlar bilan navbatma- navbat kelishi lozim (gazonlar, o'simliklar va suv inshootlari), bu esa havoning almashishi va qizib ketmasligini

ta'minlaydi. Haroratning o'zgarishi shuningdek, qurilmalar zichligi hudud relyefiga bog'liq.

Shahar qurilishi sistemasida issiqlik bosimini kamaytirish maqsadida oriyentatsiya, insolatsiya, ventilatsiya, binolar balandligi va zichligi masalalarining o'zaro bog'liqligi hisobga olinishi lozim. Kvartallarni perimetral qurishda va ko'chalar tizimi oriyentatsiyasini quyosh holatidan kelib chiqib loyihalash ma'quldir. Bunday holatda binolarning zaruriy insolatsiyasi ko'chalar kengligi, bino balandligi va ular orasidagi masofaning kattaligiga bog'liq.

Aholi joylarini rejalashtirishning ham ijobiy, ham salbiy tomonlari bor. Masalan, murakkab tumanlar (III—IV iqlimiy qismlar) uchun harorat va nurning ko'pligi xonalarni qizib ketishiga olib keladi va bu tumanlarda xonalarning gorizontning G'arb va Janubiy-G'arb tomonlariga qaratish maqsadga muvofiq emas.

Shaharlarning mikroiqlimi shahar tashqarisidagi hududlar iqlimidan quyidagi xususiyatlari bilan ajralib turadi:

- shaharlarda qish va yozda issiqroq, harorat yuqoriroq;
- havoning absolut va nisbiy namligi kamroq;
- shamolning tezligi kamroq (shamol ko'chalar bo'yicha esib, yo'nalishini o'zgartiradi va o'ramalar paydo qiladi):
- quyosh radiatsiyasi sharoitlari yomonroq, yorug'lik va ultrallolet radiatsiyasi kuchsizroq: shaharlar havosi chang va tutun zarralari bilan ifloslangani tufayli atmosferaning tiniqligi kamroq.

— Mikroiqlim, ayniqsa, bolalar uchun sezilarlidir, chunki havoning yer usti qatlami (60 sm yuqorida) butunlay boshqa ko'rsatkichlarga ega va sanitar sharoitlarga ko'ra ancha og'ir bo'ladi.

Shaharning, tumanning mikroiqlimi imoratlarning qavatini, ularning orasidagi oraliqni to'g'ri tanlash va kvartallarni shamollatish yo'li bilan o'zgartirilishi va yaxshilanishi mumkin.

Mikroiqlimni turar joy hududlariga kiritilgan, hatto kichik suv havzalari, yer yuzasining ahvoli (quruq yer, asfalt qoplama, tosh qoplama, gulzor va o'tloqlar), yashil o'simliklar va daraxtlar turini tanlash anchagina o'zgartirishi mumkin, ularning ba'zilar namlikni yutsa, ba'zilar esa, tarkibidagi suvni bug'lantirib, atrof-muhit haroratini pasaytiradi.

Quruq hududlar shaharsozligida shamol rejimidan foydalanish juda muhim. Bunda shamoldan himoya qiluvchi ko'kalamzor hududlar asosiy shamol yo'nalishiga ko'ndalang, nam hududlarda bo'ylama joylashtiriladi: bu havo almashinishi va qurilmalar aerosiyasiga sharoit yaratib beradi.

Shamollarning o'rtacha yillik tezligi va qaytalashi doimiydir va «shamollar guli» deb atalgan grafikni 8 yoki 16 romb — dunyoning asosiy tomonlari bo'yicha tuzish imkonini beradi. Bunda ma'lum bir masshtabda shamol yo'nalishining qaytarilish birligini yoki shamolning o'rtacha va maksimal tezligi birliklarini har bir rombgga mos holda vektor yo'nalishida qo'yiladi. Vektorlarning oxirgi nuqtalarini chiziqlar bilan tutashtiriladi. Shamol guli berilgan hudud uchun shamol qaytarilishlari natijalariga asoslanib, yilning eng issiq oy va eng issiq choragida olinadi. Buning sababi - ushbu vaqtda sanitar-gigiyenik masalalarda eng katta noqulayliklar yuzaga keladi: kasallik tarqatuvchi mikroorganizmlar ko'p tarqaladi, sanoat muassasalari atrofida havo muhitining ekologik sharoiti yomonlashadi. Hukmron shamol yo'nalishi shamol gulining markaziga yo'nalgan eng katta vektorga mos keladi.

ME'MORIY REJAVIY

BO'LIMI

Rahbar: Talipov Moxirjon Agzamovich_____

Diplomant: Sotvoldiyev Baxtiyor Ikromjon o'g'li _____

ASOSIY QISM

1.1 Andijon viloyatini tarixi.

O'zbekiston Respublikasi tarkibidagi viloyat. Farg'ona vodiysining sharqiy qismida. 1941 y. 6 martda tashkil etilgan. Mayd. 4,2 ming km². Axoliyey 2196,0 ming kishi (2000). Andijon viloyatida 14 qishloq tumani (Andijon, Asaka, Baliqchi, Buloqboshi, Bo'z, Jalaquduq, Izboskan, Marhamat, Oltinko'l, Paxtaobod, Ulug'nor, Xo'jaobod, Shahrixon, Qo'rg'ontepa), 11 shahar (Andijon, Asaka, Marhamat, Oxunboboyev, Paxtaobod, Poytug', Xonobod, Xo'jaobod, Shahrixon, Qorasuv, Qo'rg'ontepa), 5 shaharcha (Andijon, Bo'z, Janubiy Olamushuk, Kuyganyor, Polvontosh) va 95 qishloq fuqarolari yig'ini bor (2000). Markazi — Andijon shahri Andijon viloyati tumanlari haqida alohida maqolalarga q.; masalan, Asaka tumani, Shahrixon tumani va b. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng Andijon viloyatida, boshqa viloyatlarda bo'lgani kabi, boshqaruvning tarixiy va milliy shakli — hokimlik o'rnatildi. Natijada hokimliklarda ko'proq mustaqillik, o'z hududida o'z hukmi va so'zining ta'sirini oshirish, xo'jalik va iqtisodiy boshqaruvda qat'iyat bilan ishlash imkoniyatlari paydo bo'ldi. Hokimliklar hayotga hamda i.ch.ga yaqinlashdilar. Andijon viloyatida hokimi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tayinlanadi va lavozimidan ozod qilinadi hamda viloyat xalq deputatlari Kengashi tomonidan tasdiqdanadi.

Qadimda va o'rta asrlarda bunyod etilgan me'moriy yodgorliklar bizgacha yetib kelmagan. Andijon shahrida 19-asr oxirida qurilgan jome masjidi majmuasi saqlangan. Tarkibida masjid, minora va Madrasa bor. Jome masjidi Farg'ona vodiysida eng mahobatli binodir (q. Andijon jome masjidi majmuasi). Shahrixonda o'tgan asrda bino qilingan bir qancha mahalla masjidleri va madrasalari saqlangan. Shundan biri 19-asr boshida qurilgan Ponsod masjididir. Masjidning bezak qismlarini farg'onalik ustalar ishlagan. Shahrixonda 1872 y. qurilgan Gumbaz madrasasi saqlangan. Andijon shahrida 20-asr boshida qurilgan 2 qavatli Axmadbekhoji uyi ham milliy me'morlik namunalaridan biri (q. Ahmadbekhoji mehmonxonasi). Hozirgi Alisher Navoiy nomidagi madaniyat va istirohat bog'i Ahmadbekhoji bog'i o'rnida bunyod etilgan. Boyning bog'idagi shiypon binosi

ham saqlanib qolgan. Paxtaobod shahrida 20-asr boshida qurilgan Otaqo`zi madrasasi yodgorligi ham diqqatga sazovor. Uning 5 minorasi bor. orasidagi Andijon viloyatining tabiiy va iqtisodiy rangli xaritasiga q. Abdug`ulom Sultonov, Sobirjon Shokarimov, Shuhratjon Karimov.

1.2. Shahrihon tumani xaqida malumot

Shahrixon tumani - Andijon viloyatidagi tuman. 1926 yil 29 sentyabrda tashkil etilgan. G`arbdan Bo`z, shim.dan Baliqchi, Oltinko`l, sharqdan Asaka, jandan Farg`ona viloyatining Quva tumanlari bilan chegaradosh. Maydoni 0,33 ming km². Aholisi 215,3 ming kishi (2004). Tumanda 1 shahar (Shahrixon), 12 qishloq fuqarolari yig`ini (Abdubiy, Guliston, Nazarmahram, Naynova, Paxtaobod, Toshtepa, Cho`ja, Yuqori Shahrixon, Yangiyo`l, O`zbekiston, O`rta Shahrixon, Haqiqat) bor. Markazi — Shahrixon shahri.

Tabiati. Tuman hududi Shahrixonsoyning keng yoyilmasida, QuvaAndijon adirlari bilan Qoradaryo o`rtasidagi tekislikda joylashgan. O`rtacha bal. 400–680 m. Tekislikning ustki qismi to`rtlamchi davr allyuvial yotqiziqlaridan tashkil topgan. Markaziy Farg`onaning ichki qismiga kirib boradi. Iqlimi kontinental; qishi yumshoq, yozi issiq. Yanv.ning o`rtacha temperaturasi —2,5° dan —3,2° gacha, iyulniki 27°—29°, eng past tra —26°, eng yuqori temperatura 45°. Yiliga 300–350 mm yog`in tushadi. Vegetatsiya davri 212—216 kun. Tuproqlari bo`z, o`tloqi botqoq, o`tloqi bo`z, ba`zi joylarda qumoq sho`rxok tuproqlar. O`tloqi botqoq tuproqli joylarda yer osti suvi yuza (1–2 m). Yovvoyi o`simliklardan ajriq, qamish, qiyoq, yantoq, oqbosh, ituzum, semizo`t, sho`ra, yalpiz, qirqbo`g`im va g`umay o`sadi. Yovvoyi hayvonlardan faqat tulki, quyon uchraydi xolos; qushlardan olaqanot, chumchuq, qaldirg`och, bedana, qarg`a, laylak, hakka, zag`izg`on, musicha uchraydi.

Aholisi, asosan, o`zbeklar; shuningdek, rus, tatar, qirg`iz, tojik, uyg`ur, qozoq va boshqalar millat vakillari ham yashaydi. Aholining o`rtacha zichligi 1 km²ga 652 kishi. Qishloq aholisi 154 ming kishi, shahar aholisi 61,3 ming kishi.

Xo`jaligi. Tuman xo`jaligi, asosan, qishloq xo`jaligiga ixtisoslashgan. Paxta tozalash, ta`mirlash, to`qimachilik, tikuvtrikotaj korxonalari va boshqalar faoliyat

ko'rsatadi. Qo'shma korxonalardan: O'zbekiston—Koreya "Kosmo Elektroniks KOLTD", O'zbekiston—Xitoy "RivojTyanjin", O'zbekiston—Hindiston "RivojNorind", O'zbekistonGermaniya "Interteks", O'zbekiston—Rossiya "Anteks" ishlab turibdi. Shahrixon (tuman)da 640 dan ortiq kichik korxona mavjud.

Qishloq xo'jaligining yetakchi tarmoqlari paxtachilik va g'allachilik. Pillachilik ham rivojlangan. 16 shirkat, 580 dan ziyod fermer, 2 o'quvtajriba xo'jaligi, 15 ta xususiylashtirilgan chorvachilik fermasi bor. Tumanda 16 ming gektar ekin maydonining 8,5 ming gektariga paxta, 6,5 ming gektariga bug'doy ekiladi. Shuningdek, sabzavot, poliz, ozuqa ekinlari va boshqalar mavjud. Meva, uzum yetishtiriladi. Shahrixon (tuman) jamoa va shaxsiy xo'jaliklarida 45,8 ming qoramol, 121,5 ming parranda, 300 ga yaqin yilqi boqiladi.

Shahrixon bir vaqtning ozida Andijon viloyatining kozga koringan shaxari bolib Shahrixon tumani markazi xamdur Shahrixonning bu mavqei uning xududida joylashgan kopgina obektlardan faqat shaxar axolisi emas balki tuman xududida istiqomat qiluvchi axolixam foydaanadi.

1.3. Tumanning bugungi holati va loyihaviy taklif.

Shaxrixon tarixan shakilangan shaxar xisoblanadi shu sababdan uning xududi koplab saqlab qolishga arzigulik turarjoy, jamoat va mamuriy binolardan tashqari koplab oz axamiyatini yoqotgan, manan eskirgan binolardan xam tashkil topgan. Bitiruv ishida asosan shaxarning markaziy qismi rekanstruksiya qilish uchun ajratib olingan. Ushbu xududda kopgina binolar buzish uchun tavsiya etiladi. Asosan quydagi binolar saqlab qolinadi "Xokimiyat, Prokratura, Sud, Soliq inspektsiya, Milliy xavfsizlik, Militsiya, Pasportniy stol, Bank, Aloqa ofis binolari, Qurilish boshqarmasi, Baxt uyi, Xotira maydoni, Istiroxat bog'i, Kinoteatr, Qabriston, Masjid, Gipermarket, Bozor, Ofis binolari, Maktab va Oylaviy paliklinika" shuningdek loyxalanayotgan xududning transport tizimi deyarli toliq saqlanib qoladi. Ammo transport va pitoda yolkalari zamon talabiga mos ravishda kengaytiriladi.

Tuman markazi Andijon viloyatidan 25 km uzoqlikdajoylashgan bo'lib, shimol tomondan egri o'zanga ega bo'lgan Katta Farg'ona kanali.

Hozirgi vaqtda markaz maydoni aniq planlashtirish tashkiliy tuzimiga ega emas. Yaxlit arxitektura planlashtirish uchun G'arb va sharqiy chegara tomonlarida mavjud. Avtorassa chetlarida ma'muriy – xo'jalik ob'ektlari, bir qavatli turar joy binolari joylashgan. Bu esa o'z o'rnida markaziy ko'cha arxitektura ko'rinishini muayyan shaklgakeltirmaydi. Binolarning bir qismi Shahrixon ko'chasida qizil chizik ichida kolgan. Shahrixonshox ko'chasiga qarasak, uning yo'qasibo'ylab qurilgan turar joylar normativ talablarga zid kelishini ko'rish mumkin.

Markazni janub tomonida ikkita 1 qavatli kichik turar joy tumani mavjud. Shimoliy-g'arbtomonda mozor mavjud. Markazning ma'muriy markazi ma'muriy-xo'jalik ob'ektlari bilan Shahrixon ko'chasida joylashgan. Bundan tashqari savdo sotik majmualarini bir qismi va umumiy ovqatlanish muassasalari ham joylashgan. Shahrixon ko'chasidagi qurilmalar aniq liniyaga ega emas, asosan bir qavatli hovli joyli uylar, ulardan aksariyati eskirgan va buzib tashlashga yoki qayta ta'mirlashga muxtoj. Ko'cha yoqasidagi piyodalar yo'laklari tor, qaysidirqismlarida umuman mavjud emas. Savdo sotik va umumiy ovqatlanish muassasalari avtomobillarga tuxtash joyiga ega emas. Yo'l yokasi bo'ylab tashkil qilingan avtomobillar tuxtash joylari avariya sharoitini keltirib chiqaradi.

Markazda ma'muriy binolar oldida ko'kalamzorlashtirilgan maydonlar xajmi 5 m² ni tashkil qiladi. Bu esa bir kishiga 4-7 m² tug'ri keladi.

Shahrixon markazida 19.3 ga maydonda ko'kalamzorlashtirilgan «Istirohat bog'i» mavjud.

Markazning shimoli-sharqiy tomonida suv ta'minoti inshooti mavjud, bu esa markazni suv bilan ta'minlab turadi.

Markazning atrofida zich qurilgan turar joy binolari orasida musulmonlar qabristonlari mavjud.

Markaz chegarasi hududidagi turar joy fondi asosan 1-2 qavatli hovlilik turar joy binolari 80 % ni turar joy binolari tashkil etadi.

Maydonda aksariyat 1 qavatli binolar ko'p, ular markaz maydonining 93.62 ga (93,3 % ni yashash maydonidan) tashkil qiladi va bu maydonda 61300 kishi istiqomat qiladi.

Shuni aytib o'tish kerakki, Shahrixon markazi tugatilgan arxitektura ansambliga ega emas. Qurilmalarga rekonstruktsiya talab etiladi, obodonlashtirish elementali qoniqarli darajada emas. Tumanda madaniy-xo'jalik xizmati zaif rivojlangan. Mavjud bo'lgan kinoteatr ham o'z vazifasini bajarmayapti.

Shahrixon tumanida Balnitsa, paliklinika va oylaviy poliklinikasi mavjud. 80 dan ortiq o'rta maktab tashkil topgan, 100 dan ortiq bog'chalarni tashkil qiladi. Har qaysi axoli punktini rejalash strukturasi o'zagi uning ko'cha yo'l tizimidagi karkasi hisoblanadi.

Markazni tashqi yo'l bilan bog'lab turuvchi asosiy magistrali bular:

- Respublika miyosida A-373 Avtomobil tranzit yo'li bo'lgan Shahrixon markazini yonidan otgan.

Tuman markazining iqlimini yaxshilash maqsadida ko'kalamzorlashtirish tashkiliy ishlarini olib borish zarur. Bog'lar, xiyobonlar yaratish lozim.

Suv va ko'kalamzorlashtirish sifatidagi tabiiy karkas arxitektura rejalash ishlarida muxim rol uynaydi va u shaharni estetik ko'rinishi va ekologik turgunligini yaratadi.

Bir qavatli turar joy binolarining ko'kalamzorlashtirilishida asosan bog'lardan, uzum shiyponlaridan va poliz ekinlaridan tashkil etilgan. Umumiy olganda ko'kalamzorlashtirish 5,2 ga ni yoki 3,9 m² ni tashkil etadi. Bu bir kishiga 4-7 m² tashkil etadi.

Men loyihalashtirayotgan turar joy mavzesi Izboskan tumani Poytug' shahri markazi bo'lib, asosan kam qavatli, eski, reja asosida qurilmagan turar joy fondidan tashkil topadi. Shu sababdan, ushbu hudud loyihasini bajarishda yechimlar yaxlit kompozitsiyaga asoslanib hal etiladi. Bunda hududga bo'sh yer sifatida qaraladi. Hozirgi kunda hudud maydoni 48 ga ni tashkil etadi va 4 tomoni magistral yo'llar bilan o'raladi.

Loyiha uchun tanlangan hudud

Shahrixon shaxrini xolat tarxi (1-rasm.)

1.4. Loyihani funksional zonashtirish

Funksional zonashtirish quyidagilarni o'z ichiga oladi: turar joy, bolalar bog'chasi, o'rta maktab, ma'muriy va ko'kalamzorlashtirilgan hududlarga bo'linadi. Shuningdek mavze hududida joylashgan avtobus bekatlari mos ravishda o'rnatilgan bo'lishi lozim. Mening loyihamda ham shu qoidalarga asosan funksional sxema tuzildi. Turar-joy binolari hamda jamoat binolari orasidagi masofani soya solayotgan imorat qavati bo'yicha hisobga olingan. Bunda har bir hudud o'z xizmat ko'rsatish radiusi doirasida joylashdi. Har 400 m oraliqda va ko'chlar kesishuvida avtobus bekatlari o'rnatildi. Maktablar shaharning markazida joylashgan bo'lib, xizmat ko'rsatish radusi barcha turar joy hududlariga to'g'ri taqsimlangan. Jamoat markazining me'moriy-makoniyl kompozitsiyasiga quyidagi omillar ta'siri hisobga olindi:

- tabiiy-iqlimiy;
- landshaft;
- shaharning bosh rejasidan kelib chiqadigan, loyihalanayotgan mavzening mahalliy (tarxiy) shart-sharoitlari;

- turar-joy muhitini qurish usullari;
- turar-joy va jamoal binolari turlari, hududni obodon- lashtirish.

Xizmat ko'rsatish binolari belgilangan masofalarga rioya qilingan holda takror yoki bir joyga to'plangan holda joylashtirildi.

Quyida funksional sxema asosida maydon o'lchamlari berilgan.

Funksional yechim maydon o'lchamlari:

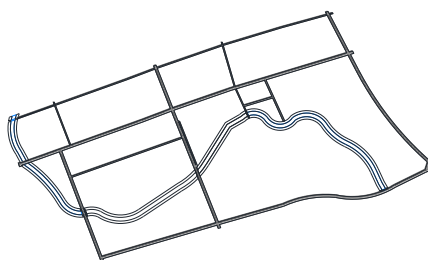
Umimiy maydon –400ga

Maktablar soni –1 ta, maydoni – 6,5 ga

Bog'cha soni– 1 ta, maydoni – 4ga

Turar joy fondi – 5 ga

Obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish – 24 ga

Transport tarxi va bosh tarx (2-rasm).

Loyihalanayotgan jamoat markazida 1 ta maktab binosi mavjud. Shuningdek, magistral yo'llarning o'rta qismiga yaqin joyida, turar joy majmualari oralig'ida nuqtali, ya'ni, 1 podyezdli turar uylar joylashtiriladi. Jamoat Ma'muriy boshqaruvi va savdo-maishiy obyektlar asosan shu turar joylarning 1-2 qavatlarida joylashadi. Yopiq garajlar esa ularning yerto'la qismida joylashadi.

1.5. Loyihaviy yechim

Loyxalash uchun Shaxar markazidan 400 ga xududi talab olindi. Ushbu xududa joylashgan quydagi binolar saqlab qolindi “Xokimiyat, Prokratura, Sud, Soliq inspeksiya, Milliy xavfsizlik, Militsiya, Pasportniy stol, Bank, Aloqa ofis

binolari, Qurilish boshqarmasi, Baxt uyi, Xotira maydoni, Istiroxat bog'i, Kinoteatr, Qabriston, Masjid, Gipermarket, Bozor, Ofis binolari, Maktab va Oylaviy paliklinika". Xududning yangi loyxasini ishlab chiqishda shaxarning geografik orni, ijtimoyi-iqtisodiy axvoli, demografik tarkibi, kelajakdagi rivojlanish istiqbolari xisobga olindi.

(3-rasm).

Markaziy qismi deyarli yangidan shakilantiradi markaziy maydon yangi mamuriy va jamoat binolari, favoralar va xiyobonlardan tashkil topgan. Markaziy va jamoat binolari, favoralar va xiyobonlardan tashkil topgan. Markazda tuman axolisining extiyojlarini xisobga olgan xalda ko'plab mamuriy va savdo-maishiy, xamda madaniy binolar qurish kozda tutildi. Turarjoy fondi ga tegishli eski 1 – qavatli uylar buzishga tavsiya etilib ularning orniga yangi 2-4 qavatli zamonaviy binolar qurish moljalandi uylardan kochirilgan axolining bir qismi markaz xududida qurilajak yangi turar joylardan uy olsa, qolgan qismi shaxar atrofidan uy olsa, qolgan qismi shahar atrofidagi yangi maxalalardan joy oladi. Markazdagi turar oylar 2-4 qavatli bolib, dastlabki qavati savdo, maishiy va ovqatlanish korxonalariga beriladi shaxarning barcha qismi kokalamzorlashtiriladi, muxandislik tarmoqlari bilan taminlanadi va transport xamda piyodalar yolaklari rekanstruksiya qilinadi shaxar markazini yangi qiyofasini yaratishda zamonaviylik bilan an'anviylikni uyg'un ravishda ravishda olib borishga xarakat qilinadi. Shaharning oziga xos memoriy qiyofasini saqlab qolishga intilishni sezish mumkin.

(4-rasm).

Markazdagi abektlarni tarkibini aniqlashda xam maxaliy xususiylarni xalqning farovonligini taminlashni xisobga olingan xolda yondashildi. Maxaliy xususiylarni xisobga olib solim bog'lar va xiyobonlar, choyxonalar, savdo rastalari, Mayishiy xizmat usta xonalari tashkil etildi. Kokalam zorlashtirish ishlarida soya beruvchi daraxtlar bilan birga dekarativ daraxtlar, butalar va yolardan foydalaniladi. Turar siport tizimini shakilantirishda velosipetning axoli turmush tarzidagi orniga axamyat berilgan. Umumiy olganda men taklif etayotgan loyxa asosida qurilish ishlari olib borilsa Shahrixon markaziy zonada gozal qiyofaga ega boladi va Andijon viloyatining engozal va qulay goshalarida biriga aylanadi.

Obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish

BO'LIMI

Konsul'tant: KAmillova Xolida Xabibullaevna _____

Rahbar: Talipov Moxirjon Agzamovich _____

Diplomant: Sotvoldiyev Baxtiyor Ikromjon o'g'li _____

2.1. Landshaft aritekturasining atamasi.

¹Landshaft Arxitekturasini atamasi birinchi marta AQSHda birinchi milliy bog'ning tashkil etilishi munosabati bilan yuz yildan ortiq vaqt ilgari paydo bo'lgan Evropaga bu tushuncha ancha kechroq kelib kirdi. Ammo bu landshaft arxitekturasining tarixi qisqa ekanini anglatmaydi. Landshaft arxitekturasining rivojlanish yillarini tasavvur etishi uchun landshaft arxitektoralari nima bilan shug'ullanishini va ularning bu kasbi arxitekturaning keng dun'yosida qanday o'rinni egallashini tushunish zarur.

Xududlarni landshaftli tashkil etishning boshlanishi, o'simliklarni moishiy va davolash maqsadlarida foydalanish va sabzavotchilikning rivojlanishi bilan yaqin bog'liq bo'lib, u antik davrga kelib dekorativ manzoriali bog'dorchilikka o'sib o'tdi, o'rta asrlarda esa bog'-park san'ati darajasiga etdi. XIX va XX asr chegaralarida keng shahar va shahardan tashqaridagi maydonlarning obodonchilik va ko'klamzorlashtirish vositalari bilan arxitektura rejalash va estetik tashkil etish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat landshaft arxitektura deb atala boshladi.

Tabiiy muhit bilantaqqoslaganda inson qo'li bilan yaratilgan muhit xisoblanadi. Biroq ta'kidlash joizki, arxitektoralar shakllantiradigan muhit sifat jixatidan har xil bo'lishi mumkin. Dastavval, bu sun'iy yaratilgan maydonlar muhiti bo'lib, ular atrof dunyodan ko'p yoki oz darajada ajralgandir. Bu muhit eng xilma xil binolar va inshootlardan, shu jumladan, er osti, ko'chma va h.k. inshootlardan iborat bo'lishi mumkin. Binolar va inshootlar ichidagi devorlar va to'siqlar bilan bekutilgan bu barcha fazolar arxitekturaga tegishlidir.

Arxitektura vositalari bilan shakllanadigan muxitning boshqa bir turi to'sib turuvchi konstruksiyalar ichiga olinmagan ochiq maydonlar hisoblanadi. Bularga parklar, bog' va skverlar, ko'chalar, hiyobonlar (bul'varlar), umumfoydalanuvchi bog'lar, sohil bo'ylari, kvartal (go'zar) ichi fazolari, tarixiy landshaftlar va boshqalar kiradi.

Ochiq fazolar diapazoni juda o'lkandir, va ularning turlari ro'yxatini cheksiz davom ettirish mumkin. Ochiq fazolar muhitini shakllantirish bilan landshaft

¹Isamuxamedova D. U. Adilova L.A. Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturasini: 1 qism, darslik / O'zR oiliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi, -Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009 - 160 b.

arxitektura shug'ullanadi, ya'ni landshaft arxitektura – bu ochiq fazolar arxitekturasidir.

Landshaft arxitekturasining va uning eng muhim shoxobchasi bog'-park san'atining yorqin, o'ziga xosligi maxsus, tabiiy qurilish materialarining: o'simliklar, suv, er, joy topografiyasini ham xisobga olgan xolda foydalatilganligi va hozir ham foydalanilishi xisoblanadi. Aynan ana shu materiallar ochiq fazolar muhitini shakllantirishda landshaft arxitekturasining asosiy ish qurollari hisoblanadi. Odatdagi qurilish materiallari ham axamiyatga ega bo'lsada, ular shakllantirilayotgan muhitga faqat qo'shimcha bo'ladi.

Xullas, landshaft arxitektorlari asosan tabiiy muhit bilan ishlaydi. Ayrim xollarda u tabiiy muhitga imkoni boricha kam aralashadi, boshqa hollarda, "sun'iy tabiatni" yaratadi, ya'ni arxitektura ijodi natijasi sifatida yuzga keluvchi ochiq fazolarning to'liq yangi muhitini shakllantiradi. Bu ikkala an'ana, ularning turlicha qo'shilishida, landshaft arxitektura rivojlanishning butun tarixi davomida namoyon bo'ladi.

Landshaft arxitekturasining umum qabul qilingan arxitekturaviy amalliyot bilan taqqoslagandagi o'ziga xos xususiyati estetik va ekologo-insonparvarlik asosining boshchilik qiluvchi ahamiyatidir. Bunda yaratilayotgan muhitning funktsional va texnik jixotlari ularning muhimligiga qaramay bo'ysinuvchi o'rinni egalaydi. Bu sifat landshaft arxitekturasining san'atning bir turi, aynan bog'-park san'ati sifatida tushunilishiga asos bo'ldi.

Shaharmanzilgohlarida ko'chato'tkazishni loyihalashtirishda bog'-park san'atining milliy an'analari va tabiiy-iqlimiy sharoitlarni hisobga olish kerak. Aholi joylashuvining lokal (ichki xo'jalik) tizimlaridagi ko'klamzorlashtirish loyihalariga shaharsozlik nuqtai nazaridan yondashuv tartiblari ularning samarali joylashuvi va rekreatsion xizmat ko'rsatish tizimidagi manzilgoh ahamiyati va turiga bog'liq bo'lgan differentsiatsiyasidan iboratdir.

Parklarni rekreatsion xizmat ko'rsatadigan markazlar vazifasini bajaruvchi qishloq manzilgohlarida loyihalash lozim, u aholi joylashuvining lokal (mahalliy) tizimlarida (ichki xo'jalik, xo'jaliklararo va h.k.) bo'lishi lozim.

Parkning turli zonalar tarkibi va kattaligi loyihalashdagi vazifasi bilan belgilanadi.

Manzilgohlarni loyihalashtirishda ko'chatlar me'yorini elementlar bo'yicha qayta taqsimlab chiqish mumkin. Ko'chatlardan yanada unumliroq foydalanish maqsadida ularni markazni shakllantiruvchi jamoat binolari oldidagi hiyobonlar (bog'lar), turar-joy guruhlar va turar-joy uylarining o'rtasida joylashtirsa bo'ladi, shunga ko'ra park va bulvarlar hajmini kichraytirish maqsadga muvofiq.

Aholisi 2 ming kishigacha, bo'lgan q/x korxonalarining yordamchi posyolkalarida klub, ma'muriy bino, mahalla markazlarida hiyobon yoki bog' loyihalansa ma'qulish bo'lardi.

Bulvarlar tuzilishini transport yo'llari bo'lmagan joylarga, asosiy piyoda harakati yo'nalishlariga moslash lozim. Bir piyoda yo'lagili bulvarlar kengligi kamida 10 m bo'lishi kerak.

Kengligi 100 m va undan katta bo'lgan sanitar-himoya hududida kengligi kamida 50 m bo'lgan, 100 m gacha kenglikdagi hududda esa kamida 20 m bo'lgan daraxt-buta ko'chatzor barpo etish ko'z da tutilishi lozim.

Kuchli shamol, bo'ron, garmselva h.k. ga duch keluvchi cho'l va qo'riq joylarga loyihalashtiriluvchi qishloq manzilgohlari uchun shamol ko'proq esadigan tomondan eni 50 m bo'lgani hota barpo etish ko'zda tutiladi. Bunday ihota o'tkazish imkoni bo'lmaganda ob-havo injiqliklariga bardosh beruvchi binola rrejasi va namunalarining maxsus usullarini ishlab chiqish albatta lozim.

5rasm.Shahar aholi yashash joylarida parkning joylashishiga misollar:

a – park qurilmalar ichiga klin bo‘lib kiradi; b – park qishloqning chegarasida joylashgan; v, g – park qurilmalar bilan o‘rab olingan.

2.2 Qishloq aholi joylarining markazi rekonstruksiyasi

Qishloq aholi punktlari jamoat markazlarining tizimini tumanlarni rejalashtirish sxemalari va loyihalari hamda qishloq xo‘jaligi korxonalari hududining me‘moriy-rejaviy tashkiloti sxemalari bilan uyg‘unlashtirgan holda, QMQ 2.07.04-98 “Qishloq xo‘jaligi korxonalari hududlarini me‘moriy rejalashtirish tashkil qilish” ga muvofiq, quyidagi tarkibda ishlab chiqish lozim:

- qishloq aholi punktining jamoat markazi;
- mahalla markazlari.

Qishloq joylashtirish tizimi markazlari rolini bajaradigan qishloq aholi punktlaridagi jamoat markazi aholi punktlararo xizmat ko‘rsatish markazi vazifasini ham bajaradi.

Jamoat markazlarining tuzilishi va tarkibi qishloq aholi punktining kattaligi, uning xizmat ko‘rsatish tizimidagi roli, shuningdek, qishloq aholi punktining rejaviy tuzilmasi xususiyatlariga muvofiq aniqlanishi lozim.

Uzun choq yoki bo'lingan shaklda bo'lgan qishloq aholi punktlarida, hisob-kitoblarga muvofiq, qo'shimcha ravishda xizmat ko'rsatish kichik markazlarini ko'zda tutish mumkin.

Yiriklashtirilgan ko'rsatkichlar uchun jamoat markazining hududiy kattaligi (park va tekis sirtidagi sport inshootlarisiz) kishi boshiga 8-12 m² hisobidan aniqlanishi kerak (kattaroq ko'rsatkichlari - kichik aholi punktlari uchun).

Jamoat markazining rejaviy hal etilishi tejamkorligini oshirish uchun markazning qurilmalarida binolarning yiriklashtirilgan guruhlangan turlaridan foydalanish lozim.

Nogironlar va aholining kamharakatlanuvchi guruhlarining qurilmalar hududida bo'lishi uchun qulay sharoitlarni yaratishda SHNQ 2.07.02-07 "Insonlarning hayoti va faoliyati muhitini nogironlar ehtiyojlari va aholining kamharakatlanuvchi guruhlarini hisobga olgan holda loyihalash" talablarini amal qilish lozim.

Jamoat markazlarituzilmasiva tarkibinimanzilgohkatta-kichikligi, xo'jalikva tumanga xizmatko'rsatish tizimidagi uning vazifasihamda manzilgohni rejalashtirish tuzilmasi xususiyatlariga muvofiqravishda aniqlashlozim.

Rejada chizilganqismlarga bo'libyorilganshaklga ega manzilgohlarda xizmatko'rsatishningqo'shimcha markazlarini oldindanmo'ljallabqo'yishga to'g'rikeladi.

Yiriklashgan ko'rsatkichlaruchun jamoatmarkazlarini (parklarva tekis yerdagi sport inshootlarini hisobga olmaganda) 8-12 m²/ odamhisobidan kelib chiqib belgilash joiz bo'ladi (katta ko'rsatkichlar manzilgohlar uchun).

Qishloq hududi har qanday holatda ham shahar hududidan kichik bo'ladi va bu hol uning markazigacha piyodalarning bemalol qatnovini ta'minlaydi. SHuning uchun ham qishloqlarda monotsentrik, ya'ni bir markazli tizim qo'llaniladi. Madaniy maishiy xizmat ko'rsatish korxonalari yagona jamoat markazida joylashadi. Ayrim hollarda maktab binosi ham jamoat markazi tarkibiga kirishi mumkin. Bu katta yoshdagi aholining kechki vaqt maktabning jamoat xonalari,

sport zali va sport maydonchalaridan foydalanishiga imkon beradi. Bolalar muassasalari va kasalxonalar markazdan tashqarida joylashtiriladi.

Qishloq aholisiga bir tekis xizmat ko'rsatishni tashkil etish uchun jamoat markazini aholi yashash hududining geometrik markaziga joylashtirish maqsadga muvofiqdir. Agar qishloq bir necha xo'jaliklarning umumiy markazi hisoblansa, markaz katta yo'lga, tashqi transport ekatlari yaqiniga joylashtirilishi mumkin.

2.3. Loyihaviy taklifda ko'kalamzor hudud.

Men bu mavzuda Shahrihon shahrini qayta loyihalash maqsadida o'zimning taklifiy loyihamni berdim. Loyihamda ko'ngil ochar istrohat bog'ini yer mayodonini kattalashtirib, parkning shimoliy qismda suv havzasini barpo etim, bu suv havzasiga quyuluvchi Shahrixon soyi uning suv manbai hisoblanadi. Bu yerda yoz kunlari odamlar hordiq chiqarib, oilaviy dam olishni ta'minlash uchun xizmat qiladi. Bog'ning markaziy ansambilini tashkil etilgan.

(6-rasm.) Bog' xududi

Bu bog'ning eski xolati judayam yomon axvolda edi. Maqsadim bog' hududini kengaytirish va ko'kalamzorlashtirish. Sport komplekslarini loyihamga kiritishdan asosiy sabab hozirgi kunda markazda sport inshootlarining yetarli emaslig, hamda bolalarni sport bilan shug'illanish uchun shart-sharoitlarini yo'qligi tufayli, yangi sport hududlarni loyihalash asosiy maqsadim bo'ldi. Futbol maydonlarini zamonaviy va hozirgi zamon talablariga javob beradigan tarzda qurish, suzish

havzalari, hamda yopiq sport zallarini tashkil etish bilan mavjud sport muammolarini butkul hal qilishga erishaman.

(7-rasm.) Shaxarni sport hududidan ko'rinishi

Markazda kutubxonaning yo'qligi, hozirda o'quvchilarni savodxonligi oshirish uchun, uzoq masofalarga kitob sotib olish, yoki o'qish bilan bog'liq muammolarni hal etadi. Kutubxonani ko'chaning ansambilidagi ro'li, arxitekturaviy yechimi zamonaviy tarzda hal etilgan. .

Savdo-sotig' majmuasini tashkil etish jamoat markazi hududida hozirgi vaqtda yoyilib yotgan savdo do'konlari , tartibsizliklarni oldidni oladi va ularni bir joyga jamlaydi. Insonlarni ehtyojini qondirish maqsadida markaziy hududga 3 qavatli gippermaket binosini joylashtirdim. U yerda odamlar madaniy hordiq chiqarib, dam olishlar mumkin.

Shahrihon shahrining eski holatida jamoat binolarini betartib joylashganini, hamda avtomabillar turargoxlarni loyihalab, shahrixon shahrini yo'li tirbandliklarni keltirib chiqarayotgani uchun ushbu yo'lni kengaytirib, zamonaviy xolatda taminladim va loyihadagi jamoat binolarga avtoturargoxlarni tashkil etdim. Yana bir katta muammolardan biri bo'lgan Shahrixon shahri dehqon bozori avtoturargohi yo'qligi sababli yoqimsiz tirbandliklarni kelib chiqishini, hal qilish maqsadida bozorning yopiq sovdo bozorini tashkil qildim oldiga bozor uchun yetarli bo'lgan avtoturargoh tashkil etdim.

(8-rasm.) Shahrixon shox kochasi va Amir Temur kochasi kesishmasi

Hududni muxandislik tashkil etish va transport

BO'LIMI

Konsul'tant: Usmonov Quvvat Turdiyevich _____

Rahbar: Talipov Moxirjon Agzamovich _____

Diplomant: Sotvoldiyev Baxtiyor Ikromjon o'g'li _____

3.1. Shaharsozlikda transport va muhandislik tarmoqlarini tutgan o'rni.

Shaharsozlikda transport tizimi alohida o'rin tutadi. Transport tizimi shahar axolisining aktiv hayotini ta'minlaydi va uning samardorligin oshiradi. Aks holda transport tizimisiz ayniksa hozirgi kunda shahar hayotini tasavvur qilib bo'lmaydi. Transport va piyodalar harakatini Loyihalash va uni tashkil etish - shaharning me'moriy loyihaviy yechimida asosiy muammolardan biridir. Shaharning Loyihaviy tarkibida ko'cha-yo'l tarmog'ini oqilona yechimini topish birlamchi masaladir. Ko'cha tarmog'ining eski shakllari zamonaviy shaharlarning ko'pligi, transport oqimini o'tkazishni kamaytiradi, qiyinlashtiradi. Markaziy tumanlarda ma'muriy-jamoat va savdo binolarining xaddan tashqari ko'pligi katta miqdordagi axoli va transportni u yerga kelishi sabab bo'lib, ularning harakatini tashkil etishni qiyinlashtiradi. ²

Ko'chalar shaharlarning dastlabki shakllana boshlagan paytlardan boshlab shakllanadi. Shaharda transport tizimini tashkillashtirish shahardagi axoli zichligiga, har 1000 kishiga to'g'ri keladigan avtomobillar soniga, tarixan shaharning shakllanishida ko'cha-yo'l tarmog'ining qaysi sxema asosida shakllanganligiga bog'liqdir. Zamonaviy shaharsozlikda transport tizimini makbo'l yechimini yaratish shaharni shakllantirishda asosiy ro'l uynaydi.

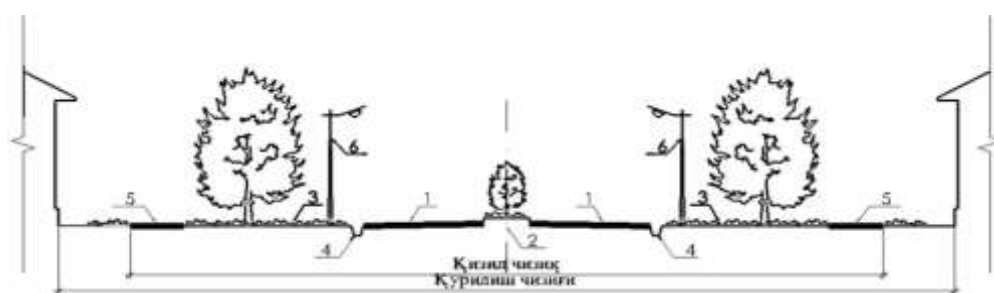
Transport tizimi quyidagilardan iboratdir:

- ko'cha-yo'l tarmog'i;
- jamoat passajir transporti tarmog'i;
- tashki va shahar oldi transporti;
- transport infrastrukturasini.

Harakati boshqariladigan umumshahar miqyosidagi magistral ko'chalarda chorxalar orasidagi masofa kamida 500 m bo'lishi lozim. Umumshahar ahamiyatidagi magistral ko'chalarga tuman miqyosidagi yoki mahalliy ko'chalarning qo'shilgan joylari orasidagi masofalar ham kamida 300-500 m ni tashkil etadi.

²SHNK 2.05.02- 07 «Avtomobil' yo'llari» Toshkent- 2007

Shaharning ikkita yoki undan ortik turar joy tumanlarini, sanoat zonolari guruhlarini yoki aloxidagi qorxonani bir nechta turar joy tumanlari bilan yoki mahalliy dam olish zonolari bilan bog'laydi. Avtostoyankalarga tuxtalib o'tsak har bir madaniy maishiy joylarda o'zining avtostoyankalar Loyihalandi kichik tuman Loyihasida bulardan tashqari yer usti ko'p qavatlik mashina saqlash va to'xtab turish joylari ham loyihalandi.

9-rasm.

Ko'cha elementlari: 1-qatnov qismi; 2-ajratuvchi polosa; 3-ajratuvchi yashil polosa; 4-ariq; 5-piyodalar yo'lkasi; 6- tashqi yoritish chiroqlari.

Tuman ahamiyatidagi magistral ko'chalarning kengligi turar joylarning joylashishiga qarab, qizil chizik va trotuar oraligida yashil polosaning bor yoki yo'qligidan kelib chiqqan holda 29-41 m ni tashkil qiladi. Bu o'lcham yashil polosalar hisobiga o'zgarishi mumkin.

Tuman ahamiyatidagi magistral ko'chalarining ko'ndalang kesimi (binolar oldida daraxtlar bilan).

Turarjoy ko'chalarining kengligi 21-35m ni tashkil qiladi. Bu o'lcham yashil polosalar hisobiga o'zgarishi mumkin.

Transport va ko'cha-yo'l tarmoqlari. Axoli punktlari ko'chalari, ommaviy yo'lovchi transporti, tashki transport inshootlari, transport vositalariga xizmat ko'rsatish inshootlari tarmoqlarini joylashtirish tizimida eng kam vaqt va iqtisodiy sarflar bilan yo'q va yo'lovchilarni tashish imkonini ta'minlaydigan yagona tizim shaklida ko'zda to'tish lozim. Axoli punktining transport tizimini Loyihalashda uning bosqichma- bosqich, transport tizimining yaxlitligini va axoli punkti rivojlanishining har bir boskichida kutiladigan transport va yo'lovchilar oqimlarini

o'tkazishni ta'minlaydigan rivojlanishini ko'zda to'tish mumkin. Qabul qilingan transport tizimi tubdan qayta qurilmaganda ham axoli punktining hisob muddatidan keyingi usishi imkonini ta'minlashi kerak.

Transport tizimi kelajakda ko'cha harakati oqimlari va yo'lovchilar oqimlari xakidagi hisob ma'lumotlari asosida Loyihalanishi kerak. Ko'cha harakati oqimlari, avtomobil saqlash joylari soni, shuningdek, shaharga boshqa axoli punktlaridan kelayotgan avtomobillar sonini mahalliy davlat idoralari ma'lumotiga ko'ra hisoblanishi lozim.

Turar joy qurilishi temir yo'ldan chetki temiryo'l o'qidan boshlab 100 m kenglikdagi sanitar-ximoya zonasi bilan ajratilishi. KMK 2.01.08-96 "SHovkindan ximoyalanish" talablariga muvofiq maxsus shovqndan ximoya tadbirlari ta'minlangada sanitar-ximoya zonasining eni ko'pi bilan 50 m ga kamaytirilishi mumkin. Sanitar – ximoya zonasida, temir yo'l tarmoqlanishidan tashqarida avtomobil yo'llari, garajlar, tuxtash joylari, avtomobillarga xizmat ko'rsatish qorxonalari, omborlar va kommunal – maishiy muassasalarni joylashtirish mumkin. Sanitar ximoya zonasi maydonining kamida 50 % ko'kalamzorlashtirilishi kerak.

Ko'cha- yo'l tarmog'i. Axoli punktlari ko'chalari tizimining rejaviy yyechimlari axoli punktlarining barcha funksional zonalari orasida qulay aloqalar, markaziy va tarixiy zonalaridan avtomobillar tranzit oqimlarini chetlatish, yo'q va engil avtomobillar oqimlari ajratilishini ta'minlashi lozim. Ko'cha tarmog'i shaharga tashki avtomobil yo'llaridan qulay kirishni ta'minlashi kerak.

Magistral ko'cha tarmog'ining o'rtacha zichligi axoli punkti qurilishi hududida qurilayotgan hududning chegarasidan utuvchi ko'chalar o'zunligini hisobga olib 2,2-2,4 km/km² doirasida bo'lishi kerak.

Qayta qurilayotgan axoli punktlari markaziy qismlarida kapital binolar qurilgan ko'chalarning qatnov qismi tor bo'lganda parallel ko'chalar orasida masofa 350 m dan oshmaganda bir tomonlama harakat ko'zda tutiladi. Qayta qurish sharoitida faqat ommaviy yo'lovchi transporti va piyodalarni o'tkazish muljallangan ko'chalarni ham barpo etish mumkin.

Ko'chalar va yo'llar toifalari harakati kuchliligi, transport oqimining tezligi va tarkibi, shuningdek maqsad vazifasiga muvofiq qabul qilinadi.³

Umumshahar ahamiyatidagi harakati tartibga solinadigan magistral ko'chalarning boshqa transport yo'llari bilan kesishuvi odatda bir satxda ko'zda tutiladi. Tegishli texnik-iqtisodiy asoslash bo'lganda bu kesishuvlarda turli satxlardagi chorraxalar ham qurilishi mumkin. Umumshaharlar ahamiyatidagi magistral ko'chalarning boshqa ko'chalar bilan kesishuvi bir-biridan kamida 500 m masofada bo'lishi mumkin. Tor ko'chalar umumshahar ahamiyatidagi magistral ko'chalarga chorraxadan kamida 100 m masofada tutashuvi mumkin.

Piyoda yer osti yo'lkalarning eng kam eni 3 m, bir tomonlama zinalar eni – 2,25 m (yer osti yo'lkasining ikkala oxirida har biri 2,25 m enli ikkita zina qurilishi sharti bilan) qabul qilinadi. Barcha piyoda yo'lkalarda bolalar va nogironlar uchun eni kamida 1 m bo'lgan tushish joylari ko'zda tutilishi lozim.

3.2. Avtomobillar va boshqa transport vositalariga xizmat ko'rsatish bo'yicha inshootlar va korxonalar

Garajlarga kirish va ulardan chikishgacha eng kam masofalar: magistral ko'chalar chorraxalaridan 50 m, mahalliy ahamiyatidagi ko'chalardan 20 m, ommaviy yo'lovchi transporti bekatlaridan 30 m bo'lishi kerak. Yer osti garajlariga kirish va ulardan chikishlar turar joy, jamoat binolari dyerazalaridan hamda bolalar va davolash muassasalari uchastkalaridan kamida 15 m uzoqlikdabo'lishi kerak.

Turar joy uylari yonida engil avtomobillarning vaqtincha saqlash ochik tuxtash joylari fuqarolarga tegishli avtomobillar sonining 15 % hisobidan ko'zda tutilishi kerak.

3.3. Muxandislik tarmoqlarining joylashuvi

³SHNK 2.05.02- 07 «Avtomobil' yo'llari» Toshkent- 2007

Shahar va qishlok axoli punktlarida axolisi soni, iqlimiy, jugrofiy va boshqa sharoitlaridan qat'iy nazar zarur sanitar-gigienik sharoitlarni va axolining mexnati, maishiy turmushi va dam olishi uchun qulayliklarning yo'qsak darajasini ta'minlovchi muxanlislik jixozlanish va obodonlashtirishni ko'zda to'tish lozim.

Muxandislik jixozlanishi majmuiy tarzda, odatda, turar joy, sanoat va boshqa tumanlarga xizmat ko'rsatish uchun suv ta'minoti, oqava tarmog'i, elektr, issiqlik va gaz ta'minoti, aloqa va boshqa muxandislik tizimlarini mujassamlashtirib Loyihalanishi lozim. Tegishli texnik-iqtisodiy asoslanishda yakindagi shahar va qishlok axoli punktlari extiyojlarini ta'minlash uchun tuman suv, issiqlik ta'minoti, oqava tarmog'i tizimlari va boshqalar to'zilishini ko'zda to'tish zarur.

Suv ta'minoti va oqava tarmog'i

Suvni tozalash stantsiyalari uchun yer uchastkalari maydoni ularning unumiga qarab, ming m^3 /sut, Loyihaga ko'ra, lekin ko'pi bilan

0,8 ga	1
0,8 dan 12 gacha	2
12 dan 32 gacha	3
32 dan 80 gacha	4
80 dan 125 gacha	5
125 dan 250 gacha	12
250 dan 400 gacha	18
400 dan 800 gacha	24

Markazlashtrilgan oqava tizimi bo'lmaganda barcha vaqtincha yechimlar markazlashgan oqavaning umumiy sxemasi qismlari bo'lishi kerak. Kurgoncha qurilishda zamin sharoitlarini xisobga olib septiklar qurilishi tavsiya etiladi yoki sanitar-epidemiologik xizmatning mahalliy idoralari bilan kelishib oqava stantsiyalari ko'zda tutilishi kerak.

Elektr, issiqlik, sovuqlik va gaz ta'minoti, aloqa, radioeshittirish va telekursatuv

Elektroenergiyasi sarfi, issiqlik, gaz va elektr ta'minoti manbai quvvatiga bo'lgan talab quyidagicha aniqlanadi: sanoat va qishlok xo'jalik qorxonalari uchun – ishlayotgan korxonalar buyurtmalari, yangi, qayta qurilayotgan yoki o'xshash qorxonalar Loyihalari, shuningdek mahalliy sharoitlarni hisobga olib yiriklashtirilgan ko'rsatgichlar bo'yicha; xo'jalik-maishiy va komunal extiyojlar uchun QMQ 2.04.07-99 "Issiqlik tarmoqlari" va QMQ 2.04.08-96 "Gaz ta'minoti".

⁴Loyihalash normalariga muvofiq. Shaharlarni qayta qurishda kuchlanishi 35-110 kV va yuqoriroq bo'lgan elektr o'zlash liniyalarini obod hududlardan tashqariga chiqarish yoki havo liniyalarini kabel liniyalariga almashtirish, bo'shagan hududlarda turar joy va jamoatchilik binolarini qurish maqsadga muvofiq bo'lganda esa, mavjud chuqur kirishli pasaytiruvchi ochik kichik stantsiyalarni yopiklari bilan almashtirishni ko'zda to'tish lozim.

Shahar axoli punktlari obod xuxudida 4 qavatli va yuqoriroq binolar qurilishi joylarida 20 kV gacha kuchlanishli elektr tarmoqlar, shuningdek, kurort majmualari hududida barcha kuchlanishlar tarmoqlari odatda kabel liniyalari bilan ko'zda tutilishi kerak. Tashki yoritish tarmog'ining havo liniyalariga yo'l quyiladi.

Taqsimlash punktlarini va 10 kV kuchlanishgacha metall transformator kichik stantsiyalari atrofini to'siq bilan urash lozim. Maktablar va bolalar muassasalari xududlarida taqsimlash punktlari va transformator kichik stantsiyalarini joylashtirish mumkin emas. Axoli punktlarining isiklik ta'minotini tasdiklangan issiqlik ta'minoti sxemalariga muvofiq ko'zda to'tish zarur. Issiqlik va sovuq ta'minoti tizimlarini tanlashda asosiy ta'sir etuvchi omillarning barchasi, jumladan texnik-iqtisodiy, enyergetik, shaharsozlik, ijtimoiy va ekologik omillar hisobga olinishi zarur.

Gaz to'ldiruvchi stantsiyalar (GTS) yer uchastkalari maydoni ularning unumiga bog'liq, Loyihaga ko'ra, lekin ko'pi bilan unumli stantsiyalarga gektar hisobidan qabul qilinadi:

100 ming t/yil	6
20 ming t/yil	7

⁴KMK 2.01.01-94 «Klimaticheskie i fiziko-geologicheskie dannye dlya proektirovaniya» Tashkent 1994g.

GTS dan turli maqsadli bino va inshootlargacha bo'lgan masofani KMK 2.04.08-96 "Gaz ta'minoti. Loyihalash normalari"ga muvofiq qabul qilish lozim.

Muxandislik tarmoqlarining joylashuvi

Muxandislik tarmoqlari oylashuvi quyidagilarni ta'minlashi kerak: ham yer usti, ham yer osti makonidan oqilona foydalanish; qurilishning eng kam qiymati, muxandislik tarmoqlarining saklanishi va ishonchli ishlashi, ulardan foydalanishning qulay va xavfsizligi; transport harakati uchun eng kam tusqinlik, yo'l qoplamalari va ko'chatzorlarning saqlanishi, axolining normal turmush sharoiti; issiqlik tarmog'i va suv quvurlarining kirishi, shuningdek, oqavaning chikishi asosan binolarning yon chet qismidan o'tkazilishi; gaz quvurlarining kirishi binolarning hovli tomonidan o'tkazilishi; aloqa kabel' tarmoqlari (quvurlarda) binolarning yon qoplamasi tagida, elektr kabellar – bevosita yon qoplamalar bo'ylab joylashtirilishi; muxandislik tarmoqlarining umumiy xandakda va zich qurilish rayonlarida, iqtisodiy asoslanganda esa – umumiy kollektorlarda yotkizilishini ko'zda to'tish lozim.

Ko'chaning ko'ndalang kesimida yer osti muxandislik tarmoqlarini kizil chizikdan taxminan quyidagi tartibda jolashtirish tavsiya etiladi: telefon kanal tarmog'i, elektrokabellar, issiqlik tarmog'i, oqava tarmog'i, tarmov; bunda tarmoqlarning tik xolati ularga erkin ulanishni ta'minlashi kerak. Oqava tarmog'i va suv quvuri otda ko'chatzor zanosida joylashadi. Issiqlik quvuri, suv quvuri va ko'p sonli kabellarni bir vaqtda yotqizishda, rivojlangan yer osti xujligi bo'lgan shahar magistrallarini qayta qurishda, ko'chaning ko'ndalang kesimida tarmoqlarni aloxida yotqizish uchun joy bo'lmaganda, magistral ko'chalar va temir yo'llar bilan kesishganda muxandislik tarmoqlarini umumiy xandaklarda yotqizish ko'zda tutilishi kerak. Gaz quvurlarini tonnellar tagida o'tkazish mumkin emas.

3.4. Shahrixon shahrining mavjud ko'cha yo'l tarmog'i va unda loyihalangan transport va muhandislik tarmoqlari.

Tuman markazi Andijon viloyatidan 25 km uzoqlikda joylashgan bo'lib, shimol tomondan egri o'zanga ega bo'lgan Katta Farg'ona kanali yonida joylashgan.

Hozirgi vaqtda markaz maydoni aniq planlashtirish tashkiliy tuzimiga ega emas. Yaxlit arxitektura planlashtirish uchun. Ikkita sektsiya turdagi tort qavatli turar joy binolari markazning G'arb chegara tomonlarida mavjud. Avtorassa chetlarida ma'muriy – maiyishi obektlar joylashgan. Bu esa o'z o'rnida markaziy ko'cha arxitektura ko'rinishini muayyan shaklga keltirmaydi. Binolarning bir qismi Shahrixonshox ko'chasida qizil chizik ichida qolgan. Shahrixonshox ko'chasini zamonaviy darajasida qarasak, uning yo'kasi bo'ylab qurilgan turar joylar normativ talablarga zid kelishini ko'rish mumkin.

Markazning kolgan ko'chalari mahalliy ahamiyatidagi ko'chalar bo'lib, yaxshi obodonlashtirilmagan. Ko'chani transport harakati shiddatini tabiiy sharoitda urganilganda eng yo'qlangan ko'cha Amur Temur ko'chasi ekanligi aniqlandi. Bundan tashqari bu ko'cha markazni ikki tarafga ajratadi.

Zamonaviy ko'cha yo'l tizimining tavsifi:

1. Asosiy ko'chaninguzunligi 7,9 km. Magistral ko'cha tizimining zichligi 2,12 km/km².

Ko'cha yo'l tizimining to'g'ri chizik bo'ylab ketmaganlik koeffitsienti 1,24 bu normadan yuqori.

2. Massiv shaxsiy qurilish joylarida obodonlashtirish choralari konikarli emas. Ko'pgina ko'chalarda piyoda yo'laklari mavjud emas, bundan tashqari ko'kalamzorlashtirish va ko'cha yoritilmagan.

3. Muavjud ko'cha yo'l tizimi gabaritlari normativ va klassifikatsiyaga tugri kelmaydi (ko'cha gabariti uning butun o'zunligi bo'yicha bir xilda emas).

Avtostoyankalar yo'qligi esa katta ob'ektlar yonida xavf tugdiradi.

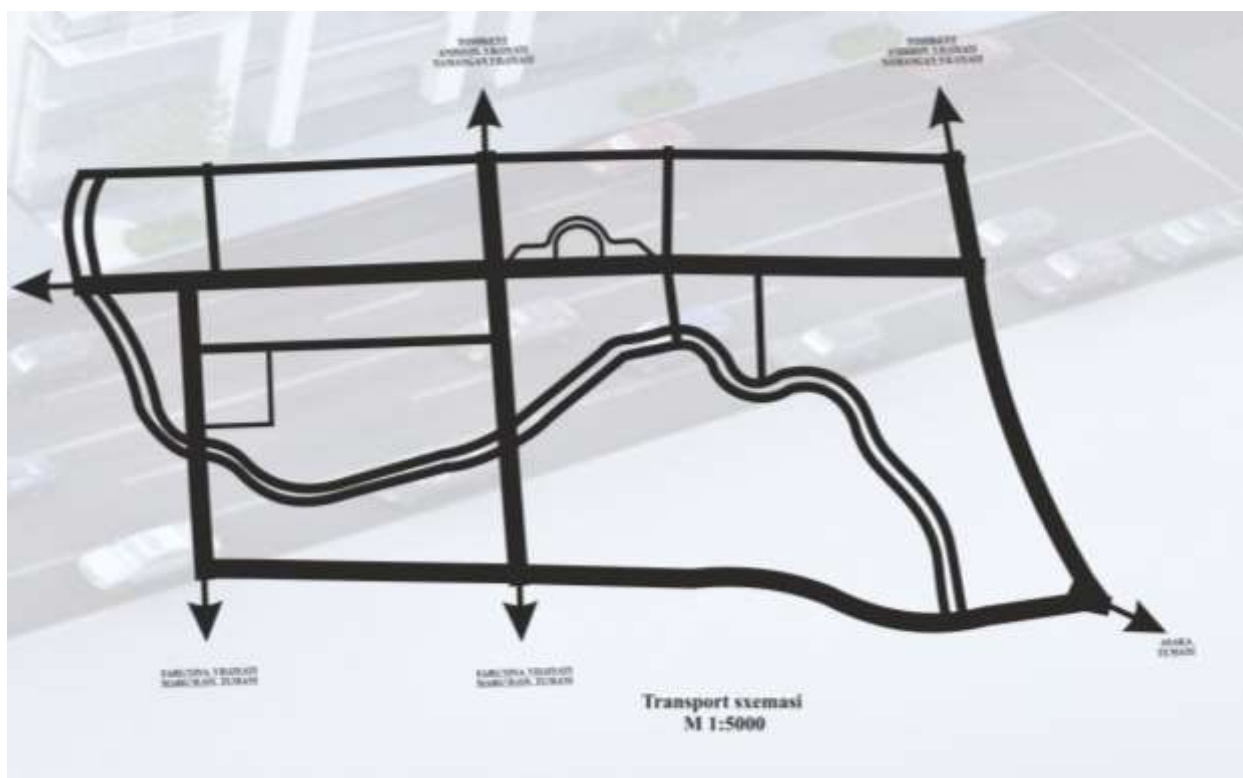
Men loyihalagan Shahrixn sharining jamoat markaziy qismida joylashgan bo'lib, birinchi navbatda aholiga qulaylik yaratish maqsadida Shahrixonshox

avtomobil yo'liga shahar miqyosidagi yo'l sifatida qaralishini va tranzit avtomobillar kiritilmaslik taklifini berdim.

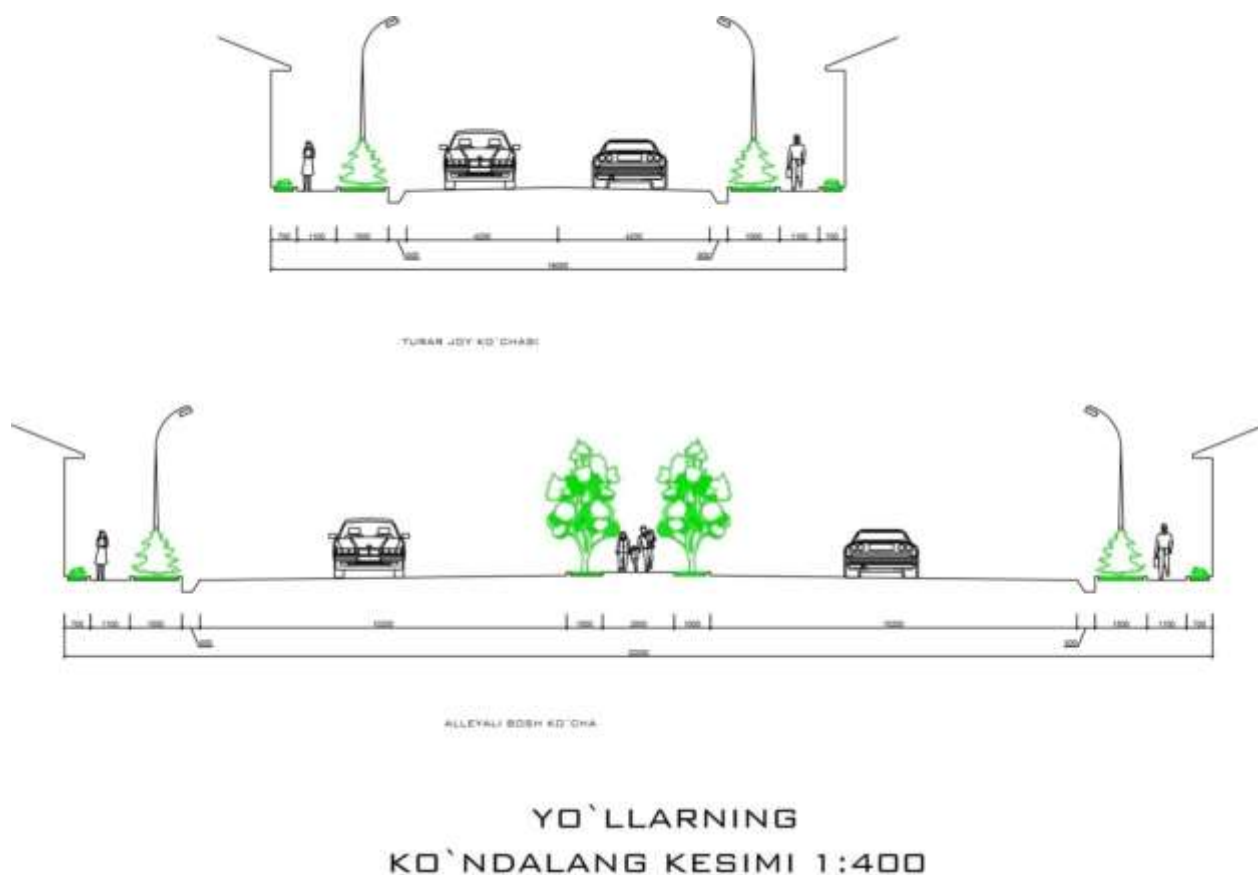
Mavze hududidagi transport tarmoqlari esa 2 tomonlama yo'llardan tashkil topgan bo'lib, 8 qirrali majmuaning tashqi tomonidan otadi. Bog'cha maktablarga yo'llar to'g'ri kirgazilgan.

Mavzening muhandislik tarmoqlari markazlashgan bo'lib, shahrning mavjud tarmoqlarida ulangan.

Mavzeda transport tarmoqlari juda sodda va qulay joylashdi. Turarjoy ahamiyatidagi yo'llarni majmuaning tashqi tomonidan olib o'ttim. Bu esa oz navbatida axolini havfdan asraydi va turli xil shovqinlardan holi bo'ladi.

(10-rasm.) Transport sxemasi

(11-rasm.)

Turarjoy ahamiyatidagi yo'llar eni 16m ni tashkil qiladi.

Shahar ahamiyatidagi yo'llarni eni esa 32 m tashkil qiladi.

Mavzening muhandislik tarmoqlari ham talablarga mos ravishda amalga oshirildi. Unga elektr tarmoqlari kabellar bevosita yon qoplamalar bo'ylab joylashtirilishi. Gaz taminoti gaz quvurlarining kirishi binolarning hovli tomonidan o'tkazildi. Suv va kanalizatsiya tarmoqlari esa normalarga muvofiq issiqlik tarmog'i va suv quvurlarining kirishi, shuningdek, oqavaning chikishi asosan binolarning yon chet qismidan o'tkazildi.

Hayot faoliyati va mexnat xavfsizligi

BO'LIMI

Konsul'tant: Muhammadiyev Baxtiyor Abdukodirovich _____
(F.I.SH., imzo)

Rahbar: Talipov Moxir Agzamovich _____
(F.I.SH., imzo)

Diplomant: Sotvoldiyev Baxtiyor Ikromjon o'g'li _____
(F.I.SH., imzo)

4.1. Hayot faoliyati xavfsizligining bugungi kundagi qurilish sohasidagi ahamiyati, maqsadi va vazifalari

Hayot faoliyati xavfsizligi va qurilishda mexnat muxofazasi bo'limining maqsad va vazifasi bino qurilish davridan boshlab to uning ekpluatatsiya davrigacha bo'lgan davrda baxtsiz hodisalarni oldini olishga qaratilgan tadbirlarni to'g'ri qabul qilishdir⁵.

Bo'limining zamonaviy qurilishdagi maqsadi ishchi va xizmatchilarning yashashi va u yoki bu mexnat jarayonida sog'liqni saqlash, ya'ni kasbiy kasalliklar, tasodifiy jaroxatlanish kabi baxtsiz hodisalarni oldini olishdan, hamda, tabiiy, texnogen texnika va harakat xavfsizligi sabablariga ko'ra ishchilarning sogligini, ularning mexnat kobiliyatlarini saqlash, shikastalanish, nurlanish, avariya, yong'in va boshqa kasalliklarni oldini olish va bu soxadagi konunchilik hamda hayot faoliyati xavfsizligi va qurilishda mexnat muxofazasiga bagishlangan boshqa me'yoriy xujjatlarni urganishdan iboratdir. Bunda me'yoriy xujjatlar, ya'ni KMK, GOST kabilarni qurilishda to'g'ri tadbik etish ham tushuniladi.

Hayot faoliyati xavfsizligi va qurilishda mexnat muxofazasi bo'limining vazifalari qurilish maydonlarida va uning bilan bog'liq bo'lgan ish jarayonlarida sodir bo'ladigan jaroxatlanish va boshqa baxtsizliklarni keltirib chiqaradigan sabablarni bartaraf qilish va tashkilot ma'muriyatini ishchi va xizmatchilariga ish sharoitini yaxshilab berish, ustidan nazorat kilib turish, fan va texnika yutuklarini joriy qilish asosida hayot faoliyati xavfsizligi va qurilishda mexnat xavfsizligi va ximoya vositalarini mutassil takomillashtirish, qurilishda mexnat madaniyatini oshirish, baxtsizliklarni oldini olishga karataligan tashkiliy va texnik hamda, sanitariya tadbirlarini ishlab chikish, ularni joriy qilish va xokazolardan iboratdir.

4.2. Qurilishda mexnat sanitariyasi va gigienasi.

Jamoat markazi qurilishining asosiy vazifalaridan biri axoli yashashi uchun qulay sanitariyagigienik sharoitlarni ta'minlashdir. Bu vazifa juda ko'p yo'llar bilan, jumladan, shaharlarning sanitariya obodonchiligi va tuprok, suv, havoning tozaligi, shuningdek shahar hududining tozaligini saqlash yo'llari bilan xal

⁵“Qurilishda mexnat xavfsizligi” X. Azimov I qism. 1997 y

qilinadi. Shaharlarni sanitariya obodonchiligida shahar hududlarini sanitariya tozalash va shamol yo'nalishi va tezligi jiddiy ahamiyatga ega. QMQ 2.01.01.- 94 me'yoriy xujjat asosida shamol guli aniqlandi. Sovuq mavsumda (yanvar) shamol 1.4-2.1 m/s tezlik bilan shimoliy – sharqiy va sharqiy tomonlardan esadi. Issiq mavsumda (iyo'l) esa shamol 1.2-2.1 m/s tezligi bilan shimoliy, shimoliy – sharqiy va shimoliy – G'arbiy tomonlardan esadi. CHang va to'zonli kunlar soni – 5. Iklimi keskin kontinental', yoz oylari issiq va kuruk, eng issiq oy iyul oyi bo'lib, havo harorati – 44,5°. Qish oylari sovuq, yanvar oyida eng sovuq harorat ko'zatiladi, havo harorati – 29,5° bo'lishi mumkin. Havoning o'rtacha harorati +13,6° tashkil qiladi. Qor qalinligi uncha ko'p bo'lmagan holda 12 sm ni tashkil qiladi. Qor qoplamasi o'rtacha 43 kunni tashkil qiladi.

Andijon viloyati Shahrixon shahrida joylashgan mavze bosh rejasi Loyihasida qurilishda mexnat xavfsizligi sanitariyasi va gigienasi ta'minlanishi uchun quyidagi chora tadbirlarni bajarish asosida ishlar olib borildi.⁶

Bosh tarx bo'yicha Loyihalanayotgan markazda o'rta qavatli va baland qavatli turar joy binolari shamol guli va quyosh nuri yo'nalishiga qarab Loyihalandi. Bunda turar joy binosining shamolatish va quyosh no'ring 1 sutkada kamida 3 soat davomida tushib turishi ta'minlandi.

Shahrixon shahrida ikkita sanoat hududi joylashgan bo'lib, ular shamol esishini to'g'ri hisobga olgan holda, shaharga zararli tutun, kimyoviy zaharli tutun kirmasligini oldini oladi. Bu sanoat hududi devor to'siq bilan uralgan. Yashil hududi ham bor. Ishchilarning qulayligi uchun yuvinish xonalari, talabga javob beradigan ovqatlanish hamda sog'lomlashtirish markazi bilan ta'minlangan.

Loyihalanayotgan hudud, ya'ni shahrixon shahriga qurilayotgan mavze suv, issiq suv, gaz, elektr va telefon tizimi bilan ta'minlangan. O'rta qavatli binolar markazlashgan suv va issiq suv bilan ta'minlangan.

Mavzeda 15 ta maktab va 27 ta bog'cha mavjud. Maktab sig'imi har biri 1100ta bolaga mo'ljallangan. Bog'chalar esa har biri 360 ta bolaga mo'ljallangan. Har bir maktab hududi chegaralangan. Stadioniga ega. Maktablarda

⁶“Favkulodda vaziyatlarda fuqaro muxofazasi ” O. Quدراتov, T. Ganiev. 2005 y

ovqatlanish xonalari, sog'lomlashtirish markazi, kutubxonasi, Yopiqsport maydonchasi o'z yechinish xonasi bilan, tibbiy xona kabilari bor. Maktab xojatxonasi maktab ichida har bir qavatida joylashtirildi. Issiq suv markazlashgan quvurlardan keladi. Yong'in xavfzligi oldini olish uchun sekin yonuvchan qurilish ashyolaridan kurilgan. Yong'in paytida evakuatsiya qilish uchun qo'shimcha zinapoyoga ega. Yong'in paytida maktabga yong'in uchiruvchi mashina tezda kirishi uchun yo'l mavjud.

Markazda 7 ta bolalar bog'chasi bor. 2 qavatli bo'lib, sekin yonuvchan qurilish ashyolaridan kurilgan. Unda ham qishki yopiq bolalar o'ynash zallari, tashqarida esa yozgi o'yingohlari ham mavjud.

Markazdan Andijon va Farg'ona yolini bog'lab turuvchi yo'l o'tgan. Har bir turar joy binolari atrofida avtomobil uchun ochiq saqlash joylari bor.

Axlat yeg'ish muammosini esa mavzening 4 ta tomonida yangi texnologiyalar orqali uni yer ostiga yeg'ilishini ta'minladim. Yer ostida yeg'ilgan axlat tarmoqli bo'lib, u havo so'rgichlar orqali mavzedan tashqariga ya'ni, janubi sharqiy qismga borib yeg'iladi.

4.3. Qurilish jarayonlarida mexnat xavfsizligi

Qurilish jarayonida qurilish ob'ektlari to'siq devorlar bilan o'rab chikildi. Axoli yashash joyiga yaqinrok bo'lgan qurilish maydonlari chang va to'zonlardan doimiy ravishda tozalab turildi. Qurilish jarayonida chiqayotgan chikindilar markaz tashqarisida joylashgan maxsus joylarga olib borildi.

Qurilish davrida kuruvchilar xavfsizligi to'la ta'minlangan. Ular uchun aloxida yuvinish xonalari,ular ichida dushxonalar,gardyerob, umumiy ovqatlanish xonalari tashkiL qilindi.

Xavfli qurilish zonalari ya'ni yuqori tok bilan ishlanadigan joylarda yerga ulangan ximoya kiluvchi simlar bilan jixozlandi. Axoli xavfsizligi uchun yo'l ustiga belgilar o'rnatildi. Elektr toki yordamida ishlovchi qurilmalarda xavfli ekanligini bildiruvchi yozuvlar o'rnatildi.

Qurilish davrida katta qurilish kranlari, mashina mexanizmlar axoliga xalakit bermaydigan maxsus qurilgan joylarda vaqtinchalik joylashdi. Bu kranlar, mashina mexanizmlarning ishlash darajasi ko'zatib tekshirib turildi.

Mashina mexanizmini ishlatuvchi ishchilar maxsus kiyimlar va boshqa xavfsizlikni ta'minlaydigan jixozlar bilan ta'minlandi.

Quruvchilar havoalarda ham ishlaydilar. Metaldan tayyorlangan ustunli va kuchma tipdagi havoalardan foydalanildi. Bu havoalar tipovoy Loyiha bo'yicha zavodlarda tayyorlangan, mustaxkam va ishlash uchun qulay hamda uning ustidan ishchilar, qurilish matyeriallari va asbob – uskunalar qulab tushmasligi uchun muxofaza to'siqlariga ega. Havozalar o'rnatilgan maydoncha avvalo yaxshilab tekislandi namgarchilik paytida havozalar chukmasligi uchun tuproq shibbalandi. Havozalar ustunlarining tayanch boshmoqlari qalinligi 5 sm dan kam bo'lmagan butun va qattiq taxta ustiga urntildi. Havozalar qavatma-qavat va sektsiyalar o'zunligi bo'yicha montaj qilinib, bir vaqtning o'zida zinapoyalar ham o'rnatib ketildi. Ularning xavfsizligi ham ta'minlandi. Tom yopmalarida ham xavfsizlik to'la ta'minlandi. Ular yashil hudud tarkibiga kirib, tom yopmalari quyidagicha elementlardan tashkil topadi.

Quruvchilar ishchilar o'z ishchi joylari, ularning majburiyatlari bilan to'la tanishgan bo'lishlari kerak. Qurilish davrida agar baxtsiz hodisa sodir bo'lsa, chiqish joylari, birinchi yordam berish kabilarni bilishlari shart.

Qurilish davri albatta bosqichma bosqich olib boriladi. Shu bois qurilish maydonlari axoli yashashi, ishlashi kabilar xalaqit bermasligi zarur. Yo'l harakatini ham tuxtatib yoki to'sib quyishi mumkin emas. Qurilish davrida asosiy yo'l harakati tuxtatilmadi.

O'rta qavatli binolarni havozada turib pardoqlash vaqtida ximoya kamari takilgan holda. 1.5 m balandlik xavfli balandlik hisoblanadi. Atrofi chegaralangan, ximoya choralari kurilgan. Havozalar bo'yi o'zgaradigan maxsus mexanik.

Jamoat markazining asosiy qismini bog' tashkil etadi. Markazning 18 foizi qurilish uchun ajratilgan bo'lsa 82 foizi bog'dorchikikka asoslangan. Bog parkda axoli dam olishi uchun sharoit yaratilgan. Turli daraxtlar, archalar, past

buyli daraxtlar, butalar ekilgan. Aholi tabiiy kislorod olishi uchun, tabiat qo'ynida dam olishi uchun hamma sharoitlar mavjud. Shiyponlar, ochiq sport maydonchalari, bolalar o'ynash maydonchalari bunga misoldir.

Qurilishning bosh tarxi qurilishni tashkil qilish Loyihalari ichida eng asosiysi hisoblanadi. Bu Loyihasiz qurilish maydonida ish yuritish qat'iyan man etiladi.

Ishlarni rejali va xavf xatarsiz olib borilishi, bosh tarxdagi xavfsizlik tadbirlari qay darajada xal qilinganligiga va shu bilan birga mahalliy tadbirlari kay darajada xal qilinganligiga va shu bilan birga mahalliy muhit va iqlim sharoitlari qanchalik to'lik hisobga olinganligiga bevosita bog'liqdir.

4.4. Yong'in xavfsizligi

Loyixlanayotgan mazvzeda Tuman Yong'in xavfsizlik xizmati xodimlarga qulaylik va tez xizmat ko'rsatishni amalga oshirish uchun suv transport tizimini yaxshiladim. Markazda joylashgan maktab va 4ta bog'chalarga yong'in havfsizligi hodimlari kirishi uchun alohida yo'lakalar kirgazdim. Bunga ko'ra bino atrofida o't o'chirish mashinalari harakatlanishi uchun 6 m va binolar orasidan o'tish yo'llari eni 4 m.

Elektr jixozlar, havozaalar, uy –vagonchalar yerga ulandi va ular yashinning ta'siridan ham muxofazalandi.

Binoning har qaysi bloklari oldida o't o'chirish gidrontlari Loyihalashtirildi. Binolar katta yo'l chetiga, qurilish chizigiga to'g'ri holda joylashtirilgan. Yong'inga bardosh berishning I va II darajasi bo'lgan ishlab chiqarish binolarigacha eng kam masofa 9 m. Polimyer yoki yonuvchan matyerialdan isituvchi kullangan qoplamasi bo'lgan ishlab chiqarish binolarigacha 15 m dan kam bo'lmasligi kerak⁷.

Markaz hududidagi yong'in xavfsizligi bo'limi joylashtirilgan bo'lib yong'in chiqqan holda oz vaqt ichida yong'in sodir bo'lgan joyga etib kelishi ta'minlangan. Yong'in xavfsizliga deposi joylashgan hududda suv zaxirasiga extiyoj sezilmaydi. Markazning yangi Loyihalanayotgan hududida yong'in xavfsizligi uskunalari joylashtirilgan.

⁷“Bino va inshootlarda yong'in xavfsizligi” X.Azimov. 2005 y

Loyihalanayotgan markaz maktab va bog'chalarda yong'in xavfsizlik choralari ko'rilgan. Maktab va bog'cha binosida yong'in xavfsizligi kran (2×1,5 m) mavjud. SHkafchalar engil ochiladi. SHkafchada yashikda maxsus o'tda yonmaydigan 8 m² liktent, kum va suv bor.

U yoki bu muassasa ishchi xodimlari yong'in chiqqan payda bu o't o'chirish moslamalari bilan qanday foydalanish usullarini bilishadi. Kerakli ma'lumotlarga ega. Omborxonalarda o't o'chirish uskunalari mavjud. Har bir qurilish maydonida telefon aloqalari mavjud. Telefon yaqinida yong'in xavfsizligi deposti nomyeri keltirilgan jadval bor.

Har bir qurilish maydonida chekish uchun aloxida joylar ko'zda tutilgan. Bundn tashqari xavfli qurilish maydonlarida masalan omborxonalar, maishiy xizmat ko'rsatish kibilarda bo'lar atrofida yong'in xavfsizligiga qarshi nazorat qilish punktlari bor.

Gaz balonlarni saqlash uchun aloxida binolar ko'zda tutilgan.

Qurilish vaqtida payvandlash ishlari olib borilatgan joylarda albatta o't o'chirish uskunalari va o't o'chirish og'itlari bilan ta'minlandi.⁸

Mavzeda avtomobilga yoqilgi qurish shaxobchalari kabi xavfli ob'ektlar yo'q. Ular markaz tashqarisida axoli yashamaydigan joylarga olib chikildi.

Jamoat binolarning ekspluatatsiya davrida yong'in chiqqanda xabar beradigan signalizatsiya bilan ta'minlangan. Yong'indan asosiy himoya bu loyihani va loyihada qo'llanilgan qurilish ashyolarini to'g'ri tanlanganligidan iboratdir. Xonadonlardagi xonalarda yong'in havfsizligi choralarini ishlab chiqdim. Asosiy o't o'chirish quroli suv bo'lganligi uchun, o't o'chirish bo'limlarini joylashish radiusi ham hisobga oldim. Turar joy va turar joy bo'lmagan binolar yong'in gidrantlari loyihada joylashishini ko'rsatdib o'tdim.

O't o'chirish gidrantlari va o't o'chirgichlar

Har bitta podyezdning kirish qismida yong'inga qarshi qutilarni o'rnatishni taklif etdim. Binolarning birinchi va ikkinchi qavatlarida maishiy - xizmat do'konlari bo'lmaganda, birinchi qavatning kirish qismiga mahalliy o't o'chirish

⁸"Bino va inshootlarda yong'in xavfsizligi" X.Azimov. 2005 y

qutilarini o'rnatdim. Binodan chiqishning asosiy eshigini ham, yong'in havfsizligi me'yorlariga binoan tashqariga ochiladigan eni 1.4metrli, umumiy og'rligi yong'in paytida erkin ochish mumkin bo'lgan metall va yog'och aralashgan eshiklari loyihaladim. Eshiklarda ochilmaydigan framugalar ham ko'zda tutilgan. Binolarda yong'in chiqish havfini va undan zararlanish miqdorini minimal darajaga yetkazishga harakat qildim. Zinapoyalarda 1.4x0.75 metr o'lchamdagi derazalarni loyihada taklif etdim. Ular qavatdagi zararli hidlarni tashqi havo bilan almashtirib, zinapoyalarda mikroiqlim yaratadi. Qish va o'tish mavsumlarida konditsiya jihozlari bu vazifani bajaradi.⁹

⁹“Bino va inshootlarda yong'in xavfsizligi” X.Azimov. 2005 y

Xulosa.

Malumki xozir Ozbekistonda shaharsozlik soxasiga juda kata etibor berilayapti ushbu etibor nafaqat, Toshkent shahriga balkim Ozbekistoni butun viloya va qishliqlariga xam qaratilgan. Bu sozimizi isboti sifatida, xozirgi kunda Shaxrixonda olib borilayotgan koqlab qurilish ishlari rivojlanishini qanchalik yuqori darajaga olib chiqilayotganini korishimiz mumkin.

Shahrihon shahrini markazi qismini rekanstruksiyasini ozimi diplom mavzu qilishimdan sabab ozim manashu shaxarda istiqomat qilaman va shaxrimning gozal bolish tarafdoriman, albata men bajargan loyxa asosida qurilish ishlari olib boriladigon bolsa Shaxrixon markazi xech bir viloyad markazidan va poytaxdan qolishmidigon darajaga chiqishi mumkin deb oyleman. Umuman olganda ushbu loyxa ustida ishlash jarayonida men koqlab Shaxrixonga oxshash shaxarlarimizni, ayniqsa Farg'ona vodiysida joylashgan tarixiy shaxarlarni rekanstruksiya loyxalarini korib chiqdim, undan tashqari xududni chuqur organib taxrir qilib osha taxrilarim asosida zamon talablariga asoslanib qancha binolarni, yani manan eskirmagan oz axamiyatini yoqotmagan va korinish jixatdan xam funksiyasi jixatdan xam xozirgi zamon talablariga javob beradigon binolarni saqlab qolgan xolda koqlab yangi bin ova inshoatlarni ushbu xududa joylashtirdim. Shu bilan birgalikda men obodonlashtirish va kokalamzorlashtirish ishlariga xam kata axamiyat qaratim, oylemanki men bajargan loyxa kelajakda agar qurilmagan taqdirda xam mening manashu soxada olib borilajak faoliyatimda kata axamiyatga ega boladi va imkon bolib manashu loyxamni malum bir bandlarini amaliyotga taqdit qila olsam oylaymanki bu qaysi shaxarda bolmasin ozini ornini topadi.

Umuman olganda manshu 4.5 yil o'qish jarayonida olganbilimlarim va ayniqsa diplom loyxasi ustida ishlagan davrimda olgan amaliy va nazariy bilimlarim kelajakdagi mustaqil davrimda asqotadi degan umitdaman.

4.ADABIYOTLAR:

1. Isamuxamedova D. U. Adilova L.A.Shaharsozlik asoslsri va landshaft arxitekturası: 1 qism, darslik / O'zR oily va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi,- Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009 - 160 b.
2. Isamuxamedova D. U. Ismoilov A. T. Hatamov A. T. Injenerlik obodonlashtirish va transport. O'zR oily va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi tomonidan darslik sifatida tavsiya etiladi. Toshkent - 2009
3. Mirzayev M.K. Tumanni rejalashtirish asoslari. O'quv qo'llanma. T.2001 TAQI.
4. Isamuhamedova D.U. «Shaharsozlik asoslari». O'quv qo'llanma. T., 2000- u SHNK 2.07.01- 03 «SHahar va qishlok aholi punktlari hududlarini rivojlantirish va qurilishini rejalashtirish» Toshkent- 2006.
- 5.SHNK 2.05.02- 07 «Avtomobil' yo'llari» Toshkent- 2007
- 6.CHyerepanov V.A. «Transport v planirovki goroda». M., Stroyizdat, 1970.
- 7.“Qurilishda mexnat xavfsizligi” X. Azimov I qism. 1997 y
8. “Qurilishda mexnat xavfsizligi” X. Azimov II qism. 2003 y
9. “Favkulodda vaziyatlarda fuqaro muxofazasi ” O. Qudratov, T. Ganiev. 2005 y
10. KMK 2.01.01-94 «Klimaticheskie i fiziko-geologicheskie dannye dlya proektirovaniya» Tashkent 1994g.
11. KMK 3.01.02-00 «Texnika bezopasnosti v stroitel'stve», Tashkent 2000g.
- 12 SHNK 2.01.02-04 «Pojarnaya bezopasnost' zdaniy i soorujeniy» Tashkent 2004g.
- 13 KMK 2-01-05-98. Tabiiy va sun'iy yoritilganlik. T., 1998 y.
14. V.P. Bushev “Ognestoykost' zdaniy”. M., 1970 g.
15. “Bino va inshootlarda yong'in xavfsizligi” X.Azimov. 2005 y
16. Talipov M. A. Aholi yashaydigan joylarni rejalashtirish va obodonlashtirish. qolanma. Toshkent “Iqtisod-moliya” 2012
17. Talipov M. A. Sattorova K.D Landshaft dizayni va floristikasi. O'quv qo'lanma Toshkent - 2015

Internet saytlar:

Google.uz

www.ziyonet.uz

<http://02s.ru/viewpage85da.html>

<http://base.garant.ru>

<http://02s.ru/viewpage8091.html>

<http://www.gosthelp.ru>

http://www.znaytovar.ru/gost/2/PravilaPravila_po_oxrane_truda2.html